



10
den

I

5

CV^o 35

Zum Wohlwille der Königl. Hochschule
München in der Hauptstadt.

49
ELEMENTA
DOCTRINAE THEOLOGICAE
DE
RECTA IN COLLISIONE
OFFICIORVM CHRISTIANORVM
EXCIPIENDI RATIONE

PRAESIDE
VIRO SVMME VENERANDO, EXCELLENTISSIMO,
DOCTISSIMO

ADAMO STRVENSEE

S. S. THEOL. PROF. PVBL. PASTORE PRIMARIO AD AEDEM
D. ULRICI AC GYMNASII HALENSIS SCHOLARCHA

FAVTORE ATQVE PRAECEPTORE

AD CINERES VSQVE PIA MENTE COLENDO

DIE APRILIS MDCCLVII.

IN AVDITORIO PVBLICO ACADEMIAE FRIDERICIANAE

TVEBITVR

AVCTOR

CHRISTIANVS MARTINVS HEINZELMANN

PAL. MARCH.

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS SCHNEIDERIANIS.

91

183
ELEMENTA
DOCTRINAE THEOLOGICAE
RECTA IN COLLISIONE
OFFICIORUM CHRISTIANORUM
EXCIPIENDI RATIONE

VRO SVMMO VENERANDO EXCERPTISSIMO
DOCTISSIMO

ADAMO STRVENSEE

S. S. THEOL. PROF. PUBL. PASTORIS IMARIS AD AEDM
D. OFFICI AC GYMNASII HALLENSIS THEOLOGICI

PASTORE ATQVE PRAECEPTORE

AD CENSURAS ACADEMIAE MENTIS COLONIAE

DE ACADEMIA MENTIS COLONIAE

IN APTORUM TURICO ACADEMIAE THEOLOGICAE

AUCTOR

CHRISTIANVS MARTINVS HEINZELMANN

1781. TURICO

HALLAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS SCHNEIDERIANIS



A SON EXCELLENCE
MONSEIGNEUR
LE COMTE DE LYNAR
CHEVALIER, CONSEILLER PRIVÉ ACTUEL
DES CONFÉRENCES, CHAMBELLAN DE SA MAJESTÉ
LE ROI DE DANNEMARCK ET DE NORWEGUE, ET
SON GOUVERNEUR GÉNÉRAL DES COMTÉS
D'OLDENBOURG ET DE DELMENHORST.



AVANCE MONSIEUR

MONSIEUR

LE COMTE DE LYNA

CHEVALIER, CONSEILLER PRIVÉ ACTUEL

DES CONFÉRENCES, CHAMBELLAN DE SA MAJESTÉ

LE ROI DE DANEMARCK ET DE SUÈDE, ET



a vénération infinie, que je con-
 serve, il y a long-tems, pour
 VOTRE EXCELLENCE, & qui
 n'a fait que s'augmenter, depuis que j'ai eu
 l'honneur de la LA connoître personnellement,
 me fait prendre la hardiessé de LUI dédier
 cette pièce académique. Je n'oserois offrir
 à



E P Î T R E

à VOTRE EXCELLENCE, aux lumières de la
 quelle rien n'échappe dans tout ce qui con-
 stitue le royaume des sciences, sans même ou-
 blier la Théologie, je n'oserois, dis-je, LUI
 offrir une pièce qui ne renferme que les pré-
 mières productions de mes travaux académi-
 ques, si je ne connoissois, que les qualités de
 SON Cœur répondent à celles de SON Esprit.
 Il est vrai, que VOTRE EXCELLENCE aime
 préférablement ce qui est achevé en son gen-
 re, mais je fais aussi qu'ELLE ne méprise pas
 les efforts que l'on fait pour arriver à la per-
 fection, quelque éloigné que l'on soit encore
 du but. Voilà, MONSEIGNEUR, ce qui me
 relève le courage, & l'entière confiance, que
 j'ai en la bonté de VOTRE EXCELLENCE,
 dont j'ai déjà reçu des preuves éclatantes, me
 fait espérer, qu'ELLE ne dédaignera pas ces
 chéti-

E P I T R E.

chétives lignes, que j'ose LUI présenter. Le
tems approche, que j'aurai l'occasion d'ad-
mirer de plus près les grandes qualités de
VOTRE EXCELLENCE, & de LUI marquer
plus évidemment le Zéle respectueux & l'en-
tière soumission, avec laquelle je ferai toute
ma vie

MONSEIGNEUR
DE VOTRE EXCELLENCE

le très humble & très obéissant
serviteur

CHRETIEN MARTIN HEINZELMANN:

MATERIARVM PERTRACTANDARVM
CONSPECTVS
EXPONAM

I. *Naturam collisionis officiorum christianorum*
& quidem

1. *generatim*, vbi occurrit

- a. Nexus C. I. in S. I. §. I.
- b. explicatio legis, simul cum quibusdam illius speciebus §. II.
- c. officii ac quarundam illius specierum §. III. IV.
- d. ac tandem officiorum collisionis §. V-VIII.

2. *speciatim*

- a. Nexus, C. II. S. I. §. IX.
- b. definitio Christiani §. X.
- c. legum christianarum enumeratio §. XI.
- d. officiorum christianorum species §. XII.
- e. collisionis officiorum Christianorum explicatio
 - α. definitio huius collisionis §. XIII.
 - β. illius species §. XIV.
 - γ. origo §. XV.
 - δ. effectus §. XVI.
 - ε. erroneae quaedam de collisione opiniones §. XVII.
 - ζ. Demonstratio possibilitatis huius collisionis §. XVIII.

II. *Rectum excipiendi modum* in collisione officiorum christianorum

1. *generatim*, vbi occurrit

- a. Nexus C. I. S. II. §. XIX.
- b. definitio exceptionis §. XX.
- c. regulae exceptionis generalissimae, quas suppeditat
 - α. ipsa exceptionis idea §. XXI. ac XXII.
 - β. obligatio, cum officiis coniuncta §. XXIII. ac XXIV.

γ. per-

- γ. perfectionis, ad quam tendunt officia, discrimen §. XXV. ac XXVI.
 δ. officiorum subordinatio §. XXVII.
 ε. temporis, in quo officia praestanda, ratio §. XXVIII.
 ζ. diuersa obiecti, quod petitur, nobilitas §. XXIX.
 η. superioris voluntas §. XXX.
2. *Speciatim*, vbi
- a. Ratio connexionis C. II. §. XXXI.
 b. regulae excipiendi specialissimae, & quidem
- α. in collisione officiorum Christianorum inter se, vbi confidero
 N. regulas exceptionis in collisione officiorum erga Deum tam inter se, quam cum officiis erga nos & proximum §. XXXIV-XXXVII.
- β. in collisione officiorum erga nosmetipsos
 aa. inter se §. XXXIV-XXXVII.
 bb. cum officiis erga alios
 αα. singulatim spectatos §. XXXVIII-XL.
 ββ. in societate consideratos §. XLI-XLII.
- γ. in collisione officiorum erga alios homines
 aa. si singulos homines spectes §. XLIII-XLV.
 bb. si societates consideres
 αα. generatim §. XLVI.
 ββ. speciatim in diuersis hominum statibus
 NN. ecclesiastico §. XLVII.
 ΠΠ. politico §. XLVIII.
 ΘΘ. domestico §. XLIX.
- β. cum legibus naturalibus §. L. LI.
 γ. cum legibus hominum posituiis §. LII.
- c. Media quaedam generaliora, ad obseruandas hasce regulas necessaria, quibus totius dissertationis conclusio adiicitur. §. LIII.



SECTIONIS PRIORIS
THEORIAM HVIVS DOCTRINAE
COMPLECTENTIS

CAPVT PRIMVM

DE RECTA OFFICIORVM COLLISIONIS INDOLE
GENERATIM AGENS.



§. I.

rauissimam de officiorum christianorum collisione Ratio con-
doctrinam solide atque distincte, quantum per nexionis.
virium mearum tenuitatem efficere liceat, pro-
laturus: communia quaedam principia, ex iuris-
prudencia vniuersali vel in primis reperita, pas-
sim praemittere, operae pretium omnino videtur. Quorum
enim scientia cum ad omnia collisionum genera accommodari
queat: non tantum oraculorum sacrorum effata quaedam in sum-
mum huius materiae cominodum exinde possunt illustrari; sed
B reli-

IO SECT. I. CAP. I. DE RECTA OFFICIORVM COLLISIONIS

reliquae etiam collisionum species, paginarum harum breuitate speciarim haud excusae, facillimo negotio diiudicari. Proximitatis igitur me ideo neutiquam esse accusandum censeo. Quae primo sectionis prioris capite potissimum erunt dicenda: triplici complectar momento; explicaturus ab initio quid sit *lex*? deinde quid officium? vnde tandem ingenuam *collisionis naturam* eruerre studebo.

§. II.

Legis definitio.

A definienda lege, vnde omnis haec quaestio profisciscitur, incipere, haud alienum videtur. Plures legis vocabulum induit significatus. *Largissime* enim omnem actionum normam, *stricte* vero eam, cui actiones hominum morales sunt attemperandae, ac tandem *strictissime* manifestatam superioris voluntatem de liberis subditorum suorum actionibus denotat. Secunda hoc loco obtinet definitio: in qua praecipue actionum normam, ac deinde actiones ipsas, ad illam componendas, distinguere licet; nec non de eo agitur, cui potestas est, normam aliis praescribendi. Plura dari legum genera, constat: quorum duo, huic pertractationi potissimum inferuentia, obseruamus; *leges* nimirum *naturales*, quae in ipsa natura rationem habent sufficientem, ac *positiuas*, quae a voluntate cuiusdam dependent. Positiuae vel a voluntate Dei reuelata vel hominis dependent: priori casu vocantur *leges positiuae diuinae*; posteriori *leges positiuae humanae* dicuntur. Naturales leges quidem diuinae quoque dicuntur; quatenus natura hominis & rerum, ex quibus deriuantur, vltimato a voluntate summi Numinis dependet: differunt tamen in eo a legibus positiuis diuinis, quod voluntas diuina non ex reuelatione, sed ex lumine naturae iuxta principia theologiae naturalis est deriuanda, cum in legibus diuinis positiuis voluntas Dei ex reuelatione cognoscatur. Vnde *leges positiuae diuinae* etiam κατ' ἐξοχήν *leges diuinae* vocari solent.

§. III.

officii explicatio.

Legis explicatio officiorum definitioni pandit viam. Omnem enim actionem, lege praescriptam, seu, quod minime differt, quae

quae legi est accommodanda, dico officium. * In quo tria potissimum inuicem discernere valemus momenta: 1) legem, quae officiorum ponit fundamenta, ac obligationem, quae hoc loco est moralis, efficit; 2) actionem, quae ut sit libera seu moralis omnino requiritur, (§. II.) cum necessariam seu physicam lege, proprie ac stricte sic dicta, circumscribere esset absolum; ac 3) rectam actionis ex lege deductionem ac ad eandem applicationem. Differunt autem officia, sicuti leges, per quas ponuntur. Sunt igitur *naturalia*; si actiones per leges naturales: *positiua*; si per leges positivas praescribuntur. Speciatim *positiua officia* sunt *diuina*; si per leges positivas diuinas: *humana*; si per leges humanas positivas praescribuntur. (§. II.) Humana iterum pro legum humanarum diuersitate dispesci possunt: sed cum ad scopum nostrum haec nihil atrineant, intacta relinquimus. *Officia ciuilia* ad humana pertinere facile patet.

* Huic sententiae annuunt Ven. BAYMGARTEN in *thesol. moral.* §. 97. WOLF in *philos. pract. uniuers.* p. 1. §. 224. CANZ in *disciplinis moral.* §. 863. SAM. L. B. de RYFFENDORF. de *officio hominis ac ciuis* C. I. §. 1. Praeterea officii definitio, hic in medium prolata, communi sermonis vsu confirmatur. Pertinet e. g. ad officia, a nobis praestanda, ut Deum rite colamus, vitam nostram conferemus, neminem laedamus cum ceteris: quia leges variae adsunt, ad quas dictae actiones sunt componendae. Hunc sermonis indolem semper, si de officii est sermo, obseruamus. A quo non abhorrent varia oraculorum sacrorum loca. Luc. XVIII. 20. Rom. XIII. 7. 8. Officii uocabulum quod attinet, & aliis nominibus, non tamen ita commodis, insignitur. In sacro codice potissimum occurrit terminus *deuina* Rom. IV. qui tamen teste STROCKIO in *clauis linguae sanctae* N. T. & plures alios admittit significatus. Ab aliis alias officii definitiones condi non ignoro: quas uero, nisi uitio laborent, facillimo negotio ex nostra erueri licet. Si copiosius illis immorari cuperem, cum nostra eas comparaturus, ac, si falsae sint, refutaturus, extra oleas, huic disputationi positas, omnino vagarer. Varias uero tam veterum quam recentiorum hac de re perscrutatur sententias, satis amplam huius materiae copiam subministrabunt CICERO L. I. de *officiis* C. III. sq. HOCHSTETTERS in *collegio Prof. sendorf. Exerc. II.* §. 1. Eodem argumento utens, nec terminos actionis & obligationis cum quibusdam aliis, ad hanc materiam quodammodo pertinentibus, speciatim explico: sed illorum cognitionem

ex theologia morali iureque naturae praesuppono, quia alias longius, quam par est, a via propoſita aberrarem.

§. IV.

Confecta-
ria.

Varias ex officii definitione colligo propositiones, in sequenti pertractatione haud inutiles. 1. *Actiones necessariae, naturales atque coactae in officiorum numero nullo pacto sunt habendae.* Omnes enim actiones, quae ad officia pertinent, liberae sint, oportet (§. II. III. 2): quae vero cum ad oppositum actionum genus sint referendae, officiis eas non adscribere valemus. 2. *Cessante lege cessat officium.* Cum enim omne officiorum fundamentum lex sit (§. III. 1): sublata lege & officia tollantur est necessum. 3. *Omnium officiorum finis est perfectio quaedam vel acquirenda, vel conservanda, vel augenda.* Huc enim omnes leges, quae recte ita appellantur, spectant, quod aliis locis fuisse docetur: non igitur dubium est, quin officia eundem finem consequi studeant; cui sententiae & auctoritatem suam affert tam communis experientia, quam sacer codex Deutr. XXVII. 1. Ies. I. 19. Luc. X. 28. 1 Tim. IV. 8. 4. *Officia accuratissime sunt exhibenda, nisi adsint impedimenta, quae nulla ratione superari possunt:* quod ex legum fundamento, cui eiusmodi indoles ad obligandum (§. II.) inest, recte colligitur. 5. *Alia officia quodam tantum tempore sunt observanda, alia vero nunquam cessant:* quia leges diversae huius naturae adsunt. 6. *Officia dantur subordinata.* Leges enim sibi esse subordinatas constat: officiis igitur inde profluentibus aliam conditionem attribueri haud possumus.

§. V.

Officiorum
collisio
quid?

Hominum vitam si paululum contemplatur: facillimo negotio apparet, eam quam saepissime ita esse comparatam; ut nos pluribus officiis satisfacere simul non valeamus. Quod si cui-dam accidat: tunc hominis cuiusdam officia invicem collidere appellantur, isteque hominis status, in quo pluribus officiis, quibus simul satisfaciendum erat, satisfacere nequit, officiorum indicat collisionem.

Sequens

Sequens ad illustrandam collisionis definitionem accipe exemplum. Sicut duas leges: conferua vitam tuam, ac conferua aliorum hominum vitam. Sed fac, te ambulare in syluam, & ecce! adest latro, sanguinem sitiens, qui gladio nudato te aggreditur, vt tibi pecuniam, aliaque, quae tecum portas, pretiosa eripiat. Nullus adest, qui tibi auxilium ferre possit, nec aufugiendi amplius est locus. Utrumque igitur officium, quod leges tibi imponunt, obseruare nullo modo contingit. Vel igitur latroni anima est eripienda, aut certa membra ipsius sunt mutilanda; aut sanguinis tui profusionem, vitaeque forsitan amissionem pati cogaris. Ecce! officiorum adest collisio. Varia collisionis officiorum exempla in sacro codice occurrunt, quorum in sequentibus perplura afferam. 1 Maceab. II. 28. sq. 2 Sam. XXI. 3 sq. Matth. X. 28. 37. 39. Ex illis, quae iam iam exposui, exemplis simul abunde patet, definitionem allatam ab vsu loquendi neque communi neque sacro abhorrere. V. de hac re Ven. BAYMGARTEN *theol. moral. §. 99.* CANZII *theol. moral. §. 58.* WOLFFII *philos. pract. vni. P. I. §. 206* DARIES *obseruationis iuris nar. Olf. 28. §. 2.* GLAFFEY *Recht der Vernunft. C. I. §. 179.* HOCHSTETTERI *Colleg. Puffend. Exerc. III §. 26:* qui & aliis in locis magnam lucem huic doctrinae accendunt. Terminus officiorum collisionis est metaphoricus, a similitudine rerum collidendo sese impediendum, quo minus cursum continuare queant, petitus. Sunt, qui cum HERTIO in *dissertat. de collisione legum*, derogationem legis prioris posteriori factam, legum atque officiorum collisionem appellant: quam vero potius officiorum mutationem nuncupare licet; quae tantum in iure positiuo, praesertim humano, nunquam vero in naturali reperitur. Alii interna legum atque officiorum pugna collisionem absolui putant: vnde omnis collisio, alias satis fundata, euanescit; quibus vero cum reputet communis linguae vsus, ad quem, tanquam ad lapidem lydium, teste logica, omnes vocum explicationes sunt exigendae, iure meritoque hac ex quaestione ita definitio profcribitur. Fuere tandem permulti, qui omnino negarunt, dari officiorum collisionem: quia alterum officiorum obligationem suam amitteret; ideoque officium, quod falso ita ratiocinantur, non amplius remaneret. Quos cum DARIESIVS in *obseruat. iur. nar. Olf. XXVIII. §. 4. 5.* egregie refutauerit, equidem huic rei, quae proprie ad scopum meum non pertinere videtur, pluribus non inhaereo.

§. VI.

Rectam collisionis indolem, de qua omnis haec est disputatio, vberius adhuc exponam. Definitione, quae superiori paragrapho

B 3

Officiorum collisionis constitutio.

grapho est prolata, bene notata, absque difficultate sequentia inde fluunt axiomata. 1. *Vnica lex atque vnicum officium nunquam efficiunt collisionem: sed plura semper desiderantur officia, sine quibus nulla potest excogitari collisio; id quod ex collisionis definitione communique experientia luculentissime constat, vberioreque haud eget probatione.* 2. *Plura ista officia, quae quodam casu collidunt, vere hominem tenere debent.* Quodsi enim vnum alterumue ex eiusmodi officiis collidentibus vere non obliget hominem, officiorum non adesset collisio, sed tantum falsa illius species, ex praecipitantia quadam erroreque orta: id quod ex definitione facillime colligitur. 3. *Impedimenta, eaque, ut dicunt, inuincibilia, ab implendis officiis hominem reuocent, eportet.* Quae si deficient, non habes veram officiorum collisionem, nullaque ideo exinde peti potest excusatio.

§. VII.

Confectaria Tam commode sequentes parent propositiones. 1. *Status, a quo officiorum collisio proficiscitur, non est status hominum essentialis.* In isto enim, qui essentiae immutabilitate nititur, statu vtrumque vel sane alterum officiorum homines, ad ea, quae fieri nequeunt, minime obligandos, nulla ratione teneret, ideoque in officiorum numero neutiquam esset habendum: quare nulla adesset officiorum collisio, in qua tamen haec quaestio versatur. 2. *Status, in quo collisio oritur, est tantum accidentalis:* quae propositio cum priori e diametro sit opposita, ex principio exclusi medii, in ontologia explicando, vires accipit sufficientes. 3. *Officia ipsa minime collisionis sunt causa.* Quod enim si esset, officia ipsa inuicem omni tempore pugnarent; ergo vtrumque obseruare, esset impossibile: quare vnum ex illis verum minime esset officium, & ideo nullo modo officiorum adesset collisio. 4. *Officia collidentia tantum in casu collisionis vires suas obligantes amittunt.* Accuratissime enim sunt exhibenda officia: nisi adsint impedimenta, quae prorsus superare nequeunt. (§. IV. 4). Haec vero impedimenta tantum in collisione adsunt: quare tantum eo in casu vires obligantes officia deponunt. Omni alio tempore, eiusmodi impe-

explicaturus scilicet primo *quid christianus?* vnde *legum officiorum-que christianorum* explicationem efficiam: postea ostendam, quid sit officiorum christianorum *colliso* tam vera quam *falsa?* & tandem illius *possibilitatem* euincere studebo.

§. X.

Christianus
quid?

Hominem, qui totam de Christo doctrinam, diuinitus reuelatam, pro norma credendorum & agendorum sibi sumit, *Christianum* appellari, notum est ex theologia morali. * Christianum igitur oportet 1) ea credere, quae diuinitus reuelata sunt in facris paginis, tanquam diuinitus reuelata; adeoque diuinitatem scripturae sacrae admittere. 2) Etiam tanquam normam agendi eandem sequi. Confirmant hoc oracula sacra permultis in locis. Ideo Christus postulat Joh. V, 39: *ἐξουσίᾳ τοῦ θεοῦ*, scrutamini sacram scripturam i. e. animo admodum attento omnique studio atque opera sacram scripturam legite, omnia simul adhibentes media, quae huic scopo inferuiunt: huius rei fatim sequitur ratio, *ἐπιπέλα ἐστὶν αἱ μαθητεύοντες περὶ ἐμὸν*, quibus verbis praesertim indicatur, Christum, qui totius scripturae nucleus est, a vero ipsius sectatore in hoc libro esse quaerendum, omnemque illius lectionem hanc ab causam potissimum esse suscipiendam. Idem exemplo suo etiam atque etiam commendat Dauides Psalm. CXIX, 59. *אֶל-עֲרֵוֹךְ אֲשִׁיבָה רַגְלִי*. Quae locutio impropria significat, Dauidem sedulo sacras paginas scrutatum esse, omnique opera suas actiones ad praestantissimas illarum regulas instituisse. Cum quibus conferre licet. Joh. VII, 38. Act. XVIII, 28. 2 Tim. III, 15. Eph. IV, 15. Matth. XI, 29. Ex iis, quae igniam in medium protuli, sequentes parent canones. 1) Quatenus quis ex reuelata sacri codicis de Christo doctrina actionum suarum moralium rationes desumit: eatenus vitam degit vere christianam. 2) Qui aliis vitur rationibus, quam quas haecce doctrina exponit, illius actiones haud christianae sunt, licet in externo illarum apparatu nihil fere discriminis obseruetur.

* Conf. V. BAVMGARTENII theol. moral. §. 5. 57. BENED. PICTETS *Christliche Sittenlehre* L. II. C. XV.

§. XI.

Omnes leges, quae ab homine christiano sunt obseruandae, ^{Christiano} *christianarum legum efficiunt complexum.* Rectissime his annumerantur, primo omnia sacrae scripturae praecepta, quae ex singulari Numinis iussu hodiernum nondum ab usu recesserunt, & hae quidem in specie & simpliciter *leges christianae* vocantur; deinde omnes naturae leges, quae ab immutabilitate naturae proficiscuntur, Deo etiam auctore vrentes, & hanc ob causam non abrogandae. Rom. I, 19-21. II, 14. 15. Quare illis homines christiani obedire tenentur, cum ipsius Numinis, vt leges scriptae sacri codicis, sint praecepta, quae ad illorum salutem maxime faciunt, quia ex hominum natura, quae omnibus vna eademque contingit, sunt deducta. Maxime etiam cohaerent cum legibus sacrae scripturae, quae partim naturales tantum illustrant, viamque, eas accuratissime observandi, exponunt. Invenimus ideo, nullam scripturae legem vere contradicere praecepto, quod ex hominis natura legitimo modo euincere licet. Et *denique* leges ciuiles, quae ab illis, vt ciuibus in republica, ex Christi praeceptis diligenter etiam sunt obseruandae. Vid. Rom. XIII. 1, 2. sqq. vbi Spiritus sanctus dilucide desiderat, *πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίας ὑπερεχούσας ὑποτασσέσθω*, generatim hoc a quolibet, qui praecepta Dei implere studet, postulans. Conf. praeterea. Tit. III, 1.

Leges sacrae scripturae in ceremoniales, forenses atque morales dispelci, inter omnes constat. Maxima legum primi atque secundi generis pars Christianos non obligat: licet aliis satis amplam praestent vtilitatem. Morales vero omnes, quae potissimum decalogo continentur, Exod. XX. neutiquam extra usum sunt, sed sanctissime adhuc a nobis sunt colendae, Praeterea & alio modo sacri codicis leges, quae hodie adhuc vigent, diuidere possumus. Aliae enim ex rationis lumine iamiam sunt notae, quarum plures in decalogo occurrunt, sacrorum oraculorum essatis tantum illustratae atque corroboratae: aliae vero, nisi a Deo nobis essent promulgatae, omnino nobis essent incognitae; quas leges sacrae scripturae positius vocamus (§. II.) Dantur & leges scripturae vniuersales atque particulares: quarum illae ab omnibus hominibus sunt obseruandae; hae autem ad certas hominum species tantum pertinent. Legibus non est immiscendum evangelium: licet varia ad sint praecepta, quae rectum illius usum indicant.

C

§. XII.

§. XII.

Christiano.
rum officia. Omnes actiones, quae legibus hisce sunt praescriptae, seu quatenus his legibus conformantur, *Christianorum sunt officia.* (§. III.) Omnia, quae superiori pertractione de officii natura generatim protuli, commode hoc loco possunt applicari: quae vero, ne fastidium exciteretur, hic non repero. (§. III. & IV.) Christianorum officia tam interne quam externe cum legibus conspirare debent: vnde admodum internoscuntur ab officiis mere humanis & civilibus, quae, si ex iusto christianae fidei fonte deducuntur, christianorum officiorum induunt naturam. Varias in species Christianorum abeunt officia. Alia enim Deo, alia nobismetipsis, alia reliquis hominibus sunt exhibenda. Quodlibet illorum genus suis denuo gaudet subdivisionibus. Officia enim, quae Deo sunt praestanda, vel ad cultum ipsius internum vel externum spectant. Officia erga nosmetipsos vel ad animam nostram, vel ad corpus, vel ad externam felicitatem pertinent. Quae diuisio & in officiis erga proximum obtinet. Vberior huius materiae explicatio ex libris, qui sunt de theologia morali, est petenda: qui etiam sufficientissimam horum argumentorum offerunt copiam.

Illis, quas paragrapho protuli, officiorum christianorum species quidam officia in bestias, res inanimatas atque angelos addunt. Ex diuersitate singularum partium, qualibet officii specie contentarum, variae adhuc prodeunt diuisiones, quarum explicatione partim hic nobis non opus est, partim vero, si materia postulet, sequenti pertractioni adiciemus.

§. XIII.

Officiorum
christiano-
rum colli-
sio.

Ad explicandam officiorum christianorum collisionem accedimus. Ex principiis supra allatis & haec diiudicanda erit quaestio (§. V. VI. VII). Ille enim hominis christiani status, in quo pluribus officiis simul satisfacere nequit *officiorum, christianorum* fit *collisionem*, ad quam ideo sequentia requiro momenta. 1) Plura adsint officia, quae vere eum obligant. (§. VI) 2) Impossibile sit, vt pluribus hisce officiis, simul ab eo iuxta legum praecipua observandis, satisfaciatur. (§. VI. 2. 3) Has, quas protuli, cautelas bene esse notandas supra iam monui. Mirifice enim hac in re discrepant eruditorum hominum sententiae, quas postea in vita ex-

pri-

primere student, multa ideo turbantes, quae alias, si rectae illis essent rerum opiniones, quieta atque tranquilla mansissent.

Illustrationis causa sequens profero exemplum. Est Christianorum officium, ut coetui publico, Dei colendi causa instituto, intersint, & ut sanitati conservandae omnibus viribus studeant. Jam pone: aliquis morbo laborat, adeo graui atque periculoso, ut si ecclesiam adeat, sanitatem atque vitam minime conservare queat. Duabus igitur hisce legibus, inuicem, sibi non repugnantibus, in hoc vitae statu nulla ratione obedire valet: quare officiorum ipsi adest collisio.

§. XIV.

Ex variis Christianorum officiis (§. XII) & varia oriuntur collisionum genera: prout officia inuicem colliduntur. Singulatim ea indicabo. Collisio-
num spe-
cies. Tam leges sacri codicis, hodie adhuc vigentes, quam & naturales & positivas hominum ab ingenio Christiano obseruandas esse, asserui (§. XI). Inde in vita oriuntur officiorum christianorum collisiones inter se, ac cum naturalibus & positivis legibus, quae saepius inuicem pugnant. Ad tria autem potissimum momenta omnem officiorum materiam contraxi (§. XII). Inde habes collisiones officiorum erga Deum cum officiis erga nosmetipsos ac alios homines, & officiorum erga nos cum illis, quae aliis debemus. Horum officiorum singulae sunt species (§. XII). Inde procedunt collisiones cultus Dei interni cum externo, officiorum erga animam cum officiis erga corpus statumque externum: quod de utroque officiorum genere, tam ad nos quam alios spectante, censendum. Cum plura adhuc dentur officia specialiora: inde adhuc variae collisiones absque difficultate possunt formari; quarum vna alteraque species in sequentibus apparebit.

§. XV.

De origine collisionis officiorum christianorum quam breuiter exponere placet: quare sequentia notes theoremata. 1) Collisio-
num origo. *Officia sacrae scripturae & ea, quae e natura fluunt, collisionum minime sunt causa.* Haec enim officia nituntur legibus sacrae scripturae

pturae atque naturae (§. III. XI): quae Deo sapientissimo, veracissimo, ac sanctissimo auctore videntur (§. XI). Quod si igitur ex ipsis officiis originem suam traheret collisio, ut Deus leges imprudentes sanxisset, omnino sequeretur: quod vero cum de Deo, ab omni errandi periculo profus immuni, Num. XXIII. 19, nulla ratione affirmari possit, tutissime exinde apparet, nunquam collisionem in ipsis haeec officiis esse fundatam. (§. VII. 3).

De legibus civilibus idem omni tempore affirmari nequit. Quae enim cum ab hominibus tradantur, quos errandi periculo admodum subiectos esse constat: habemus inde saepius leges, vere tam inter se, quam etiam cum naturalibus atque diuinis pugnantes.

2) *Nec statum hominis christiani essentialem collisionis esse causam, ex superioribus abunde patet.* (§. VI. VII. 1) 3) *Omnis igitur collisio oritur in statu hominis christiani accidentaliter:* in quo tales, ut aiunt, circumstantiae occurrunt, quae illum impediunt, quo minus pluribus legibus simul accuratissime obediat.

§. XVI.

Collisionis effectus.

Effectus, qui ex officiorum christianorum collisione oritur, idem est, quem in omnibus aliis obseruare solemus. Officia nimirum collidentia vim obligantem eo, quo colliduntur, tempore amittunt: quia in collisione homines illis simul obedire nequeunt. Sed neququam has ob rationes ex officiorum provincia penitus reiciuntur. Minime! Ne tantillum quidem auctoritatis ideo deponunt: sed omni alio tempore, in quo eiusmodi collisio non adest, exactissime sunt obseruanda.

§. XVII.

Collisiones apparentes.

Ex iisdem rationibus, quas supra in medium protuli (§. VIII), & inter Christianos spuriae irrepere solent collisiones. Illorum enim multi, vel nimis scrupulosi, vel superstitione ac opinionibus anilibus imbuti, imaginarias saepius sibi fingunt leges, aut in interpretandis applicandisque praeceptis nimis segnes vel minus exercitati in gravissimos errores rapiuntur: de qua re communis hominum experientia innumera exempla suppeditat.

§. XVIII.

§. XVIII.

Possibile esse officiorum christianorum collisionem, quod a multis omnino in dubium vocatur, a posteriori primo loco ostendam, sequenti modo ratiocinans: Quaecunque res in mundo existit, illa est possibilis; atqui officiorum christianorum collisio in mundo existit; ergo officiorum christianorum collisio est possibilis. Subsumtionem ut ulterius probem, cum de maiori propositione per prima rationis principia minime sit dubitandum, sequentem accipe casum: qui, testibus sacra scriptura tam veteris quam noui testamenti, ac historia ecclesiastica, praesertim primorum seculorum, saepius occurrit, hodieque adhuc est frequentissimus. Certissimum hominis christiani est officium: Verus Deus vnice est adorandus, e contrario Dii falsi atque fictitii religiose numquam sunt colendi. Nec vllus, sana mente praeditus, de hac lege dubitabit: vitam tuam conserua. Hae leges atque officia in se minime pugnant. Iam pone, te incidere in paganos superstitiosos atque crudeles, ut Apostolis aliisque Christianis saepissime contigit, qui te sub minitationibus crudelissimae mortis ad immolationem, idolis faciendam, cogere student. Num tu hoc loco duas has Christianorum leges, in se non contrarias, obseruabis? Neutiquam: es potius eo in statu, in quo duobus hisce christianorum officiis minime obedire vales. Officiorum igitur, & quidem Christianorum adest collisio (§. V. XIII.); & confirmatur hoc modo canon iste notissimus: quicquid in se possibile est, hoc certis sub circumstantiis fieri potest impossibile. Eiusmodi collisio ex sacris paginis luculentissime etiam apparet. Accipe id, quod de Dauide enarrat L. I. Sam. XXI. Cum in summa omnium rerum inopia constitutus esset Dauides, Saulum fugiens, qui mortem ipsius omnibus viribus machinabatur, ad Abimelechum sacerdotem veniebat. Maxima pressus fame, quaerebat ex Abimelecho, numne aliquid cibi adsit, quo vires suas debilitas quadammodo reficiat? Respondente Abimelecho, nullos, nisi sacros istos panes, sacerdotum vsui ex Dei praeceptis destinatos, adesse; illos sibi sumit, vitam sibi hoc modo conseruaturus. Collidebatur igitur hoc loco vita ipsius conseruanda cum obseruantia, mandato diuino praestanda. Plura eiusdem generis exempla enarrat sacer

Officiorum
christiano-
rum col-
lisio datur.

22 SECT. II. CAP. I. DE RECTIS IN COLLISIONE OFFICIORVM

codex, quae singulatim enarrare, non necessum: vnde vero huius collisionis possibilitas & ex praeceptis sacrae scripturae absque difficultate colligitur.

SECTIONIS POSTERIORIS,

QVAE DOCTRINAM PRACTICAM

PROPONIT

CAPVT PRIMVM,

DE RECTIS IN COLLISIONE OFFICIORVM
CHRISTIANORVM EXCEPTIONIBVS GENERALITIM EXPONENS.

§. XIX.

Nexus capituli.

Officiorum, praesertim christianorum, indolem haecenus protuli, quam doctrina practica, de recto excipiendi modo in collisionibus agens, excipere debet. Vniuersalia quaedam primo loco de hac re suppeditabo: quae speciali de collisionibus officiorum christianorum doctrinae lucem accendent maximam. Duo potissimum momenta primo hoc capite occurrunt: demonstrabo scilicet primo quid sit *exceptio*? ac deinde regulas exceptionum communissimas, ex iusta officiorum natura deriuandas, in medium proferam.

§. XX.

Exceptionis explicatio.

Si officiorum collisio obuia est, in hac vel illa vitae nostrae ratione duo officia, legibus nobis praescripta, exhibere minime contingit. (§. V. XIII). Vnum igitur ex illis est negligendum, vt alteri adhuc satisfacere queamus. Quod si a nobis fiat, tunc *excipere* dicimur. *Exceptio* igitur est neglectio vnius ex officijs collidentibus, vt alterum obseruare possimus. Vnde de exceptionis natura sequentes parent propositiones. 1) Si exceptio adhibetur, officia vere sint collidentia oportet. 2) Ex officijs collidentibus vnum est negligendum. 3) Haec neglectio eo tantum

tum fieri debet sine, vt alteri adhuc obedire possimus. Officium, quod in excipiendo retinetur, *vincere*, quod vero negligitur, *al-teri cedere*, dicitur.

Officiis nihil auctoritatis detrahit exceptio: quae alias, nisi ex- fiat collisio, sanctissime debemus custodire. Nec imputatur eius- modi neglectus ob notissimam hanc regulam: ad impossibilia non datur obligatio. Immo certissime affirmari debet, omnes leges tam Dei quam superiorum, salutem & commoda subditorum cupientium, iamiam innoluere hanc excipiendi libertatem. Incautus vero ac imprudens excipiendi modus, qui ex negligentia & malitia oritur, culpam omnino contrahit grauissimam. Philosophia theo- retica quoque hancce exceptionem in doctrina de perfectionibus praecipit, varias regulas de eadem subministrans, quae ad illustran- dam confirmandamque hanc materiam permultum faciunt.

§. XXI.

Exceptio ab officiis praestandis non est admitrenda, nisi summa Exceptio non admit- tenda, nisi summa ne- cessitate vr- gente.
urgente necessitate i. e. eo in casu, quo, omnibus adhibitis viri- bus, pluribus legibus respondere haud valemus. Omnis enim, qui exceptione vitur, officiorum suorum aliquid negligere (XX.) ideoque haud exacte leges obseruare videtur. Quod vero, sum- ma deficiente necessitate, actiones legi conformes non institua- mus, tunc peccare dicimur, magnamque meremur culpam. Qua- re omnes quocumque tempore adhibendae sunt vires, vt hunc officiorum neglectum effugiamus. Si vero summa urgente ne- cessitate excipimus: tunc quidem minime exhibemus officia no- stra, quae extra casum collisionis obseruanda essent; sed officio- rum omissio nobis imputari non potest, quia in viribus nostris non fuit positum vtrique praecepto simul praestare obedientiam debitam. Ergo exceptio non nisi summa urgente necessitate est adhibenda.

Excipere absque summa necessitate, maxima in legislatorem iniu- ria est atque, indicat animum caecum & peruersum. Hoc, licet vi- deatur notissimum, tamen prauis hominum cupiditatibus, qui vitia sub specie virtutis committere student, summo studio est inuicand- um. Quia scilicet leges tam diuinae quam humanae in officiorum pugna exceptiones quasdam permittunt, commodissimam ibi inueni- re sibi videntur occasionem, permulta vitiorum genera impune, vt putant, committendi, postea ex hac doctrina egregiam scelerum ex-

expromentes excusationem. Si itaque collisionis umbra ipsis apparet, sagacissime eam arripiunt, illaque ad perpetranda crimina vtuntur. Quotidiana cuiuslibet experientia plura huius rei exempla absque difficultate suppeditat. Ceterum bene notes, hanc, de qua locutus sum, necessitatem, in abstracto non posse metiri: sed ad circumstantias agentis respiciendum est, si eandem definire cupis.

§. XXII.

Talis exceptio, qualis collisio.

Talis semper sit exceptio, qualis est officiorum collisio. Seu non pluris in officiis praestandis est negligendum, ac collisionis casus necessario postulat. Ex eodem principio, quo prima oritur regula, & haec originem suam trahit. Cum enim officiorum cultus ob impedimenta inuincibilia vniue sit negligendus (§. VI, §. XX, 1.) quoddam neglectiois momentum iusta egeret excusatione, si vltra collisionis limites producere velles exceptionem, damnunquae experireris, quod summus imperans transgressoribus legis minatus est. Cum igitur tibi semper rectissima sit eligenda via (§. IV. 4.); talis omnino tantum tibi esse debet exceptio, qualis vera officiorum collisio permittit.

Eandem vtilitatem haec regula communi vitae affert, quam de superiore indicaui. Admodum enim gratum est hominum prauitati, si limites recti bonique, imprimis certa sub specie, transgredi ipsis contingat. Communes hominum sententiae hanc thesin confirmant. Si furem quemdam, e. g. quem ligare potuisses, gladio tuo occidis, nonne estes taxandus? & numne in iudicio publico huius rei causa poenam lures? plus enim fecisti, quam in hac collisione incolumitas tua desiderabat.

§. XXIII.

Maior obligatio vincit.

Ex obligatione quadam morali vnumquodque profuit officium: quam propositionem ex scientiis practicis hic repero. Inde regulae quaedam, in collisione adhibendae, existunt. Prima haec est: *Officiis inuicem collidentibus, quibus diuersa obligationis quantitas inest, illud vincit, quod maiori ac fortiori pollet obligatione.* Hominem enim, quem rationis ac libertatis viribus sapientissime a brutis distinxit summus Creator, ex rationibus, quae bonum vel malum alicuius rei nobis repraesentare solent, agere omnino deest. Quod etiam admodum congruit cum voluntate

Spi-

Spiritus sancti, qui ex summo amore praeceptis, in sacro codice obuiis, permultas semper apposuit rationes. Exod. XX. 5. 7. 12. Marth. V. 3. 4. 5. Quare si in aliqua re peragenda plures maioresque adsint rerum causae, ac in alia, vt fortiores sequamur, oportet. Iam vero, teste definitione, in obligatione fortiori grauiores occurrunt rationes. Ideo in officiorum collisione illud est obseruandum officium, quod fortiori obligatione praeditum est.

Obligationum dari permulta genera, disciplinae morales abunde docent. *Moralis* nexu motinorum cum actionibus absolvitur, & in hac pertractatione, vt supra iam monui, obtinet. Conf. CANZII *iurisprudentiam ciuitatis Dei publicam* §. 274. *Obligatio perfecta* dicitur, ad quam quis potest vi externa cogi: quod in *imperfecta* non reperitur. Ceterum propositio, in ipsa paragrapho demonstrata, est primum ac foecundissimum in doctrina de officiorum collisione principium: vnde sequentes fere omnes regulae, tanquam riuuli ex fonte quodam profuunt. Si etiam principia, quae ex sacro codice sumimus, solide examinamus, ea ab hoc principio, in ipsa hominis natura radices agente, haud aliena esse, constabit.

§. XXIV.

Obligationum consideratio hanc alteram exhibet regulam: *In collisione obligationis perfectae cum imperfecta eiusdem generis, vincit perfecta.* Maius enim obligationis robur reperitur in obligatione perfecta, quam in imperfecta: quod ex definitionibus illarum, supra adductis, facile colligitur (§. XXIII. obf.) Iam vero nostrarum partium est, fortiorem obligationem, vt homines ratione praeditos, sequi (§. XXIII). Obligationem igitur perfectam esse praefendam omnino sequitur.

Obligatio
perfecta
vincit.

Officio: neminem laede, inhaeret obligatio perfecta. Quod enim vt obseruemus externe possumus cogi. Huic vero: des pauperibus elemosynas, tantum imperfecta: quia nullus externe te ad hoc officium praestandum adigere conatur. Ista duo officia si igitur aliquoties inuicem pugnarent, vt prius obtineret officium, ex regulis iustae exceptionis sequitur. Applicabo postea hoc principium ad casus varios speciales, quorum causa est prolatum. Specialiori huius sectionis capite constabit in sacro codice hanc regulam etiam esse fundatam.

D

§. XXV.

§. XXV.

Plures ac
maiores
perfectiones
vincunt.

Ad felicitatem acquirendam, conseruandam aut promouendam omnes tendunt leges tam diuinæ quam humanæ, si interna polleant, homines obstringendi, potestate. Eruamus inde regulas, in recto excipiendi modo homini christiano haud inutiles. Prima est: *In collisione officiorum, perfectionum numero atque valore discrepantium, illud vincit, quod plurimis optimisque gaudet perfectionibus.* Primum enim & antiquissimum omnium legum tam diuinarum quam humanarum principium hoc est: perfectiones auge atque conserua. Aliis sæpe verbis hanc regulam exprimere solent eruditi, e. g. voluntati Dei conuenienter vive: manet tamen nihilominus vnum idemque principium. Quæ cum ita sint, rectissime concludere licet: Quo propius huic omnium actionum nostrarum fini accedere valemus; eo rectius agimus. Quod si igitur in eiusmodi collisione illud eligamus officium, quod plurimas nobilissimasque præstat perfectiones; rectius agimus, ac si aliud obseruemus. Optime vero semper agere prudentem deceat (§. II. 4). Ideo illud vincit officium, quod plurimis atque præstantissimis coniunctum est perfectionibus. Huc etiam tendere Christianorum actiones, optimus saluator discrete indicat, apostolis dicens Math. V. 48: "Ἐστῆθε ὅν ἰμεῖς τέλει"; quibus verbis eos maxime ad studium verarum perfectionum excitat. Vide etiam Rom. XII. 2. sqq. Eph. IV. 13 etc.

Præterea apparet etiam hæc regula ex §. XXIII. Illud enim officium, in quo plura & maiora continentur motiua, ideoque maior obligationis quantitas, in officiorum collisione semper vincat necesse est. Quæ in re contentiua communes hominum sententiæ: qui hunc canonem sæpissime, licet eum ignorent, actionibus suis obseruant. Vt hanc agendi normam recte in vita exprimamus, perfectionum cognitio maxime nobis est commendanda, vt veras ab apparentibus,* maiores a minoribus, nobiliores a tenuibus bene internoſcimus perfectiones. Huius regulæ maximam esse vtilitatem, in sequentibus patebit luculentissime.

* FICTETI theol. moral. L. II. c. 14. WOLFFII instit. iuris nat. §. genr. §. 73. DARIUSII instit. iurispr. vni. §. 44. sq.

§. XXVI.

Perfectiones certiores vincunt.

Altera sequitur regula. *Si duo inuicem collidant officia, quorum vnum certo promittit felicitatem quandam, alterum vero eandem*

dem nondum certo sub praesentibus circumstantiis promittit: primum rectissime praefertur.* Omnes sapientum sententiae in eo conveniunt, bonum certum tunc incerto palmam eripere: neminem igitur de hac assertionem dubitaturum, iudico. Idem a nobis postulat sacra scriptura Matth. VI. 19. 20; vbi Christus hanc ob causam nobis etiam atque etiam commendat, vt *θησαυροὺς ἐν οὐρανῶν* thesaurus in coelo qui semper durant, atque nulla hominum aliarumque rerum vi unquam nobis possunt eripi, quam longissime anteponamus τοῖς *θησαυροῖς ἐπὶ τῆς γῆς*, thesauris in terra, quorum natura, vt quotidiana docet experientia, ea omnino est, vt maximae sint instabiles, facillimeque summa eos afficiant tristitia, quorum cupiditates ad eos, in hac terra acquirendos, vnice sunt porrectae. Paullus hanc regulam securus est 1. Cor. IX. 26, quam quisque, qui Christum veramque felicitatem amat, imitari tenetur.

* V. CANZII *theol. moral. §. 61.*

§. XXVII.

Legum dari ordinem atque classes, supra notavi (§. V. 6.) Officium superioris vincit. Hinc sequentem elicio cautelam. *In collisione officiorum, inuicem subordinatorum, illud cedit, quod alteri est subordinatum.** Ea enim officiorum, sibi inuicem subordinatorum, est conditio, vt inferius ex superiori vim suam obligandi acquirat. v. g. Lex: ama Patrem, Seruium, Paullum &c. proficiscitur a regula vniuersali: ama omnes homines. Quod si igitur inferius superiori officio obstat, inferius hoc in casu non amplius obligat. Praeterea & leges summae maximas etiam nobilissimasque efficiunt perfectiones, ac eminentiori obligationis pondere gaudent. His vero parendum est (§. XXIII. XXV). Ergo omni in collisione officium superioris vincit.

* V. GLAFEY. *I. c. L. II. c. I. §. 181. sq.* DARES. *observat. 28. §. 9. sq.*

Lex: membrorum integritati stude, oritur ex ista: vitam ac sanitatem tuam conserva. Quodsi igitur membrum quoddam corporis conservandum vniuersae corporis sanitati, immo ipsi vitae, forsitan ideo extinguendae, repugnaret; quilibet, rationem sequens, membri cuiusdam e. g. pedis, digiti, brachii &c. mutilationem non curaret, vt vitam sanitatemque sibi conservaret. Variæ ex communi hoc

principio fluunt conclusiones. 1) In collisione officii principalis cum minus principali, prius est praefendum. 2) In collisione plurium officiorum minus fundamentalium, illud vincit, quod ordine prius est. &c.

§. XXVIII.

Officia, quae quodam tantum tempore obseruari possunt, praefenda.

Alia officia omni vitae nostrae tempore obseruari posse, alia autem non nisi certo quodam temporis momento, oppido patet. Ideo notandum: *In collisione officii, quod semper obseruari potes, cum eo, quod vnice hoc tempore locum habet, prius est postponendum.* Si enim eo tempore, quo rarissimum illud officium a te desideratur, prius exhibes, cui praestando quotidiana est occasio, tunc praeterlapso hoc temporis spatio, nunquam posteriori satisfacere, contingit. Quotidianum vero illud si negligis, necessarium illud impleturus: tunc peracto rariori, alio tempore frequentiori respondebis. Quod si igitur hanc regulam sequaris, verumque officium, saluis legibus, obseruare vales. Cum vero, quoad fieri possit, omnia officia accuratissime a te sint exhibenda (§. IV. 4. XXI. XXII): illud praesta officium, cuius occasio postea nunquam forsitan aderit. Eandem sententiam Christus, optimus hominum magister, sub initio salutiferae suae passionis declarat. Matth. XXVI, 7. 8. sq. Marc. XIV. 7. Ioh. XII. 8. &c. Viruperabant scilicet Christi discipuli mulierem, quae aquis pretiosis caput saluatoris vnguebat, putantes, melius hanc pecuniam, praefertim in vsum pauperum, potuisse collocari. Christus, haud contentus, ideo illis respondebat: Πάντοτε τὴς πτωχῶς ἔχετε μεθ' εαυτῶν· ἐμὲ δὲ ὃ πάντοτε ἔχετε. *Semper pauperes habetis vobiscum, me vero non semper habetis.*

Ceterum & in eo officio, quod tantum hoc vel illo tempore praestare possumus, eiusmodi frequenter adesse solent rationes, quibus eget ista communior actio. Vnde maior obligationis vis oritur (§. XXIII.) Hanc regulam sequenti illustro casu. Fac, te frui duobus familiaribus, optima amicitia atque sinceritate coniunctissimis, quos eodem modo amas, atque ob eadem naturae ac amicitiae dona amare debes; Petrum ac Paullum eos, ut eo clarior res sit, appellabo. Petrus praeter expectationem in grauissimum incidit morbum, ac in agone mortis iam constitutus, te aduocari iubet. Eodem tempore te vocat Paullus, ut auxilio ipsi sis in labore quodam, ad finem perducendo. Officiorum praesto est collisio. Quid tibi faciendum?

Sen.

Sententia erit facillima. Petrum adire debes. Cui enim nisi succurras, frustra deinde, forsam multis cum lacrymis, perditam hanc occasione optabis. Paulo vero omni alio tempore adesse ac inferuire vales. In casu quodam speciali ordinario haud difficilis est huius quaestionis diiudicatio, praesertim cum e natura rei semper sit eruenda.

* V. Cel. BAYMGARTENII theol. moral. §. 100. CANZII theol. moral. §. 59.

§. XXIX.

In officiorum collisione rei, ad quam diriguntur actiones nostrae, excellentia perquam est spectanda, de qua hanc in medium profero regulam: *Si officia inuicem colliduntur, quae eiusdem generis atque gradus sunt: illud semper vincit, quod ad nobilium spectat obiectum.* Res enim, quae altera nobilior est, ut praestantiori, quam alia, gaudeat indole, iuxta communes, quas de hac re fouemus, opiniones, omnino requiritur. Quamobrem, ut maioribus praedita sit perfectionibus, est necessum. Res vero, quae alteram perfectionum numero atque valore excellit, tam per suam naturam ignobiliori amabilior est atque acceptior, quam etiam vel inprimis, si inuitu nostri eam contemplamur, maiorem ac durabiliorem nobis pollicetur felicitatem. Maiorem igitur absque ulla dubitatione producit obligationem. Quam vero cum ex principiis rectae rationis sequamur, necesse sit (§. XXIII. XXV. XXVI) ut in casu collisionis obiecto nobiliori rem ignobiliorem postponamus commode liquet. Sacras paginas si euoluas, omnes fere ad pietatem haud fucatae admonitiones hinc esse deductas, perspicies. Gen. XVII. 1. Exod. XX. 2. sqq.

Obiecti nobilitas spectanda.

§. XXX.

Haud iniuste lex dicitur: manifestata superioris voluntas de liberis subditorum suorum actionibus (§. II), & praesertim leges positivae tam divinae quam humanae principis voluntate nituntur: (§. II. XI) si eas excipias, quae a societatis cuiusdam voluntate pendent, & quas in disciplinis practicis leges conuentionales appellare solemus. Eruiamus inde hasce regulas 1) *Si officia, a diuersis imperantibus, qui vero ordine sese excipiunt, praescripta, inuicem collidunt, illud est anteponendum, cuius auctor superior imperans est (§. XXVII).* 2) *In collisione illud, quod clarius atque*

Voluntas superioris spectanda.

30 SECT. II. CAP. II. QVOD DE RECTIS IN COLLISIONE OFFICIORVM

distinctius lege expressum est, praefertur ei, quod certe hoc in casu obscuritate quadam laborat, quia clarior imperantis voluntas maiorem etiam, hanc rem obseruandi, obligationem secum ducit, quam ea, quae terminis valde ambiguis atque obscuris tantum exstat.

CAPVT SECVNDVM,

QVOD DE RECTIS IN COLLISIONE OFFICIO-
RVM CHRISTIANORVM EXCEPTIONIBVS
SPECIATIM AGIT.

§. XXXI.

Ratio con-
nexionis.

Generalioribus haecenus explicatis principiis, ea iam profes-
ram, quae in collisione officiorum christianorum speciatim sunt
adhibenda. In tria haec pertractatio abit momenta: quorum
primum officiorum christianorum, in specie sic dictorum (§. XI),
collisionem inter se, secundum officiorum christianorum colli-
sionem cum officiis naturalibus, ac tertium cum posituis huma-
nis explanabit. Huic tractationi quaedam de medijs, quibus
collisio recte finitur, adiciam.

§. XXXII.

Regulae in
collisione
officiorum
erga Deum.
Prima.

Officiorum christianorum, quorum datur collisio, alia Deo,
alia nobismetipsis, alia reliquis hominibus sunt exhibenda (§. XII).
Hoc ordine exceptionum regulas in collisionibus officiorum chri-
stianorum inter se in medium proferam. Merito igitur officia
erga Deum primo loco prodeunt: quae vel ad cultum Numinis
summi internum vel externum pertinent. De illis tenendum:
*Si officia, quae ad cultum Dei necessarium atque internum pertinent,
collidantur cum officiis, quae ad cultum Dei externum ac ceremonia-
lem spectant, aut cum iis, quae nobismetipsis aut aliis, vel singulis
tantum hominibus, vel integris societatibus debentur; officia in cul-
tum Dei necessarium atque internum omni tempore sunt anteponen-
da.* Variis modis haec propositio potest euinci. Quosdam affe-
ram. Ea officia, quibus innatae maximae ac certissimae perfectio-
nes, merito aliis anteponuntur (§. XXV. & XXVI): & si subor-
dina-

dinata sibi repugnent officia, vincit semper superius (§. XXVII). Vtrumque de officiis, ad cultum Dei necessarium pertinentibus, ostendam. Deo enim si obedimus, ipsius cultum omnibus aliis rebus praepoentes, cum eo ipso coniungimur: quo nihil praestantius atque nobilius nec in hoc nec in futuro seculo potest excogitari. Summas exinde in nos redundare perfectiones, vel animi quietem atque cognitionem, vel corporis sanitatem atque integritatem, vel felicitatis externae ornamenta consideres, tam philosophiae purioris principia, quam sacer codex, Dei filiorum felicitatem depingens iucundissime, probat, Psal. LXXXI. 14. Ies. III. 10. Mal. IV. 2. Psalm. LXXXIV. 11. sq. Praeterea omnia reliqua officia hinc deducere debemus, quae alias Deo minime grata atque accepta sunt: vnde omnis actionum rectitudo conuenientia cum voluntate diuina absoluitur (§. XXV). Non igitur dubium est, quin in omni collisionis genere officia in cultum Dei necessarium atque internum omnibus aliis sint excellentiora. In sacro codice haec doctrina exstat luculentissime: vbi adsunt primo expressa loca. E. g. Matth. XXII. 37. sq. optimus Saluator affirmat, hoc de Deo amando praeceptum, quod hic, vt in per multis aliis locis, omnem Dei cultum necessarium atque essentialem complectitur, esse *ἐντολὴν πρώτην καὶ μεγάλην*, ac ideo in collisione cum aliis absque dubitatione primo loco collocandum. Cum enim sit *ἐντολὴ πρώτη*, Conf. Marc. XII. 30. Luc. X. 41. 42. Math. VI. 33, vt aliae omnes illi sint subordinatae, sequitur. Quare iustissime ex principiis supra adductis ita excepiamus. Praeterea inde apparet, quia in officiorum nostrorum enumeratione ea, quae Deo sunt exhibenda, vt palmaria atque nobilissima, primo loco enumerantur: vt hanc rem conspiciamus in decalogo Exod. XX, ac in oratione dominica Matth. VI. 9. sqq. Denique sacrae scripturae exempla tam Christi quam aliorum ad hanc rem nos incitant. Matth. XXVI. 39. Dan. III. 12. VI. 10.

Plura huius rei exempla, ad veram pietatem stabiliendam permittuntur facientia, tam in ipsis sacris oraculis, quam in historia martyrum, praesertim priorum noui foederis seculorum, occurrunt. Vt eo clarius appareat thesis, paragrapho prolata, vnicum illorum ex libro secundo Maccab. C. VII. repetam. Miserrima scilicet ea aetate, qua Syriae reges gentem iudaicam persequebantur, septem fratres

cum

cum ipsorum matre crudelissimis minitationibus a vero Dei cultu deflectere studebant. Pugnant hic martyria euitanda, vitaque illorum, ex Dei praeceptis conseruanda, cum cultu Dei necessario. Ita vero excipiebant isti fideles, vt sacra oracula optant, sanaque ratio omnino suadet. Nihili aestimabant dolores crudelissimos ipsamque vitae iacturam, vt veram religionem animo conseruent ac actionibus externis commonstrent. Haec regula permultas specialiores complectitur; quae exinde, si animum, ad res quasuis obuias attentum, omni tempore adhibeas, facile possunt determinari. Ad infirmas probationes, ex locis Math. XXII. 37. 38. ac Marc. XII. 30. deriuatas, nullus termino *ἡμετέριος*, praeceptis de amando proximo adiecto, vt potest: licet quodammodo speciem prae se ferat, quia hocce vocabulum aliqualem quidem, sed neuiquam absolutam atque perfectam denotat similitudinem, quae, vt alia taceam, locus i Joh. III. 3. extra omnem dubitationis ponit aleam.

§. XXXIII.

Secunda.

Secunda sequitur regula: *In collisione cultus Dei minus necessarii atque ceremonialis cum officiis erga nosmetipsum seu proximum, quae sunt necessitatis, posterioribus officia in cultum Dei minus necessarium atque ceremoniale cedunt.* Haec propositio ex sacro codice probatur, & quidem primo expressa huius rei adsunt praecepta Marth. XII. 12; vbi Christus dicit, legis ceremonialis, quae tunc temporis adhuc vigebar, haud curans rigorem: *Ἔξέστε τοῖς σάββασι καλῶς ποιῆν*; quae locutio, prout connexio docet, officia, quae sanitati felicitatique tam propriae quam alienae debemus, designat, ac similibus casibus non iniuste applicatur. Deinde permulta Christi ac aliorum in sacra scriptura adsunt exempla, hanc rem confirmantia. Marth. XII. 1. sq. i Sam. XXI. 6. Coll. Matthaeo. XII. Luc. XIV. 4. sqq. Nec in veteri testamento hanc excipiendi rationem fuisse iniustam ex variis locis apparet. e. g. i Maccab. II, 41. sqq.

De cultu Dei ceremoniali sequentia adhuc notes, vt regula, quam paragrapho adduxi, eo securius atque accuratius ad vitam referre queas. Ceremoniarum, quibus praesertim in cultu Dei publico vti-mur, aliae ab ipso Numine sunt praescriptae, quarum per plures in veteri testamento sunt obuiaae, cum omnis cultus leuiticus illis sit annumerandus, aliae vero principum christianorum aliorumque hominum voluntate sunt introductae, quo spectant e. g. vestimenta, quibus ministri ecclesiae, publice dicentes, aut saeram coenam admi-nistran-

nifrantes, sunt indutae, ac lumina, quo sacramentum distribuitur, ardent &c. Haud vno eodemque modo de vtroque ceremoniarum genere est statuendum. Ista enim ceremonia, quas ipse Deus iussit, aliquoties & officiis necessitatis erga nosmetipsos ac alios homines palmam eripiunt, eo nimirum in casu, quo Deus iussit, hanc vel illam rem absque omni exceptione esse peragendam, ac hoc temporis momento nulla ratione omitendum. De ceremoniis, quas homines inuexere, idem nullo tempore potest affirmari. Qua in re vero permulta officiorum genera confluere, recte est obseruandum. Praeterea exemplo rem declarabo. Pone hominem, pietate non infucata excellentem, qui omni die certa quadam hora genibus flexis ad Deum orare solet ardentissime. Postea eo tempore eum vocat alius, qui in summo periculo est constitutus, vt ipsi ferat auxilium. Quaeris, quid faciendum? adest collisio. Non dubito, quin misero sit auxilium praestandum, hasque preces, quae, si formam harum precum externam, temporisque, in quo persoluntur, mensuram ac certitudinem spectes, ad cultum Dei ceremonialem pertinent, in aliud tempus esse transferendas. Maximas in vitam haec regula redundat vtilitates. Adfunt enim quam saepissime eiusmodi casus, qui hominibus pijs atque religiosis summos conscientiae cruciatus cieere solent. Ceterum propositio supra demonstrata (§. XXVIII.) & ad probandam hanc thesin plurimum facit. Hae enim collisiones haud raro ita sunt comparatae, vt officia in nos aliosque, hoc vel illo tempore neglecta, nullo alio tempore a nobis possint obseruari. Illis, qui muneribus ecclesiae funguntur, aliquoties istae officiorum pugnae occurrunt, e. g. Si ex mandato principis ceremoniae quaedam sint abrogandae aut immutandae: vnde perpermultae altercationes originem suam duxere. Hic circumspecte atque prudenter ab eiusmodi ecclesiae ministro esse agendum, vel inprimis ea theologiae pars, quae conscientiae casus profert, vberius eualet. Si officia cultus Dei ceremonialis cum officiis erga nos ac alios commoditatis tantum atque decori collidant, idem neutiquam potest obtineri.

§. XXXIV.

Pergimus ad alterum officiorum christianorum genus, officia, nobismetipsis praestanda, complectens. Quae cum partim ad animam, partim ad corpus, partim vero ad externam felicitatem spectent (§. XII), seorsim collisiones, hisce in casibus obuiaae, sunt considerandae, quas excipient horum officiorum pugnae cum officiis erga proximum. Praeclarissima hominis pars est anima,

Regulae in collisione officiorum erga nos inter se.

Prima.

E

quae, si hominem vere christianum spectes, tam viribus supernaturalibus quam naturalibus, intellectus nimirum, voluntatis ac facultatum inferiorum gaudet. Sequentes hoc loco notandae sunt regulae. *In collisione officiorum in vires animae spirituales cum officiis in vires ipsius naturales, posteriora sunt postponenda.* Illae enim vires, quae fidelibus ex officina Spiritus sancti conceduntur, his longissime praestant, quas tantum naturae opera colligimus. Non enim tantum in hac, sed etiam in futura vita plura offerunt commoda, cultum Dei internum magis excitant atque conferuant, Dei fauorem nobis conciliant, praestantissimis humanae gentis virtutibus nos exornant, ac mirifice faciunt ad naturae vires acquirendas, easque ad summum gradum euehendas. Iam vero vtilissima eligere est hominis prudentis ac sapientis. (§. XXX. XXVI). Nullum igitur dubium est hacce in collisione, quin officia erga operationes Spiritus sancti supernaturales sint praeferenda 1 Cor. XIII. 1. sq. Rerum humanarum scientiam atque culturam maximi sane esse faciendam, Apostolus neutriquam inficiatur: ast simul fateatur christianorum virtutum candorem maioris adhuc omnino esse iudicandum.

Vteriori huius regulae probationi etiam inferuit §. XXXII. Partem enim cultus Dei necessariam atque internam haec officia, diligenter obseruata, efficiunt: quare in collisione maxima illorum est habenda ratio. Ex thesi quae in paragrapho conspicitur, minime fuit, quod vires naturae nostrae sint negligendae: licet limites recti iustique hac in re maximopere obseruandi.

§. XXXV.

Secunda.

Secunda sequitur regula: *Si officia in vires animae naturales intellectus nimirum, voluntatis ac facultatum inferiorum sibi inuicem repugnent, ea vincunt, quae maximam praestant vtilitatem, & praefertim officia in voluntatem perficiendam aliis anteponenda.* Prima huius regulae pars principiis generalioribus, supra demonstratis, nititur. Quicquid enim de genere valet, hoc etiam de specie quadam, sub illo contenta, recte contendimus. Quod logices principium hoc loco est applicandum. Alteram partem ita euinco. Quia voluntatis studium, vnde actiones hominum externae procedunt, maximam & nobis & aliis exhibent vtilitatem, ut quolibet die communi vita confirmatur, iure meritoque primum in officii occupat locum.

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Tertia regula haec est: *In collisione officiorum erga animam cum officiis erga corpus, quae vitam & sanitatem conservandam non spectant, aut cum officiis, quae spectant felicitatem externam, posteriora cedunt.* Officia enim, quae ad animam exornandam pertinent, certiorum atque durabiliorem producunt felicitatem; cum e contrario dicta bona corporis atque fortunae, teste experientia, fluxa admodum sunt atque fragilia. Praeterea corpus externumque felicitatis splendorem anima praestantia sua atque nobilitate longissime superat. Ergo officia in animam absque dubio sunt anteponenda. (§. XVI. ac XXIX) Idem testatur sacra scriptura Matth. XVI. 26. Marc. VIII. 37. 1 Cor. IX. 27. Matth. X. 39. &c.

Tertia.

Regulas quasdam speciales, corollariorum instar, ex hac propositione colligere licet. 1) Si studium verae pietatis externis commodis repugnet, illud semper occupat locum. 2) Si ingenio voluntatiue periculis obstat externorum bonorum studium, hoc sapientius carere possumus. Exemplo adhuc rem illustrabo: Est officium erga animam, ut voluntatem nostram omni studio emendemus: felicitati vero externae debemus, ut opes divitiasque nobis acquiramus. Quodsi igitur aliquo in casu ista officia invicem pugnent, voluntatis emendationem opibus divitiisque cumulandis anteponendam esse, censeo,

§. XXXVII.

Animam corporis statusque externi consideratio excipit; ubi vel inprimis haec est tenenda regula: *Si officia erga corpus statumque externum sibi invicem repugnent, illud est praesferendum, quod verae felicitati maxime inseruit, & gravissimam secum ducit obligationem.* Quae propositio ex generalioribus principiis supra adductis abunde apparet. (§. XXII. XXV)

Quarta.

Variae corporis sunt partes, quarum aliae ad vitam ipsam sunt necessariae, ut caput, cor, intestina &c. aliae vero abesse possunt, & nihilominus vita conservatur, ut digiti, manus, pedes &c. Alia corporis membra maximam nobis praestant utilitatem atque commoditatem, ut organa sensoria oculorum, aurium &c. Alia vero minoris utilitatis atque iucunditatis esse videntur. Hinc procedunt re-

36 SECT. II. CAP. II. QVOD DE RECTIS IN COLLISIONE OFFICIORVM

gulae quaedam speciales, in casu collisionis adhibendae. e. g. 1) Si integritas partis corporis vitalis repugnet sanitati ac incolumitati membri cuiusdam, quod ad vitam nostram conservandam non ita necessarium est, prior obligatio locum habere debet. 2) Si conservatio membri cuiusdam, quod nobis maximam vtilitatem ac incunctitatem affert cum alio collideret, non ita comparato, illud nobis esset conservandum &c. Diversa etiam momenta complectitur felicitas externa: quo opes, diuitias, honores, famam &c. referunt. Hic eadem est adhibenda circumscriptio: licet omnimode in abstracto res vix ac ne vix quidem determinari queat. Bonae famae potissimum, felicitatem externam si spectes, est inferendum: vnde plura alia rerum extrinsecarum bona originem suam trahere solent. De qua re quotidiana hominum experientia plurima suppeditat exempla.

§. XXXVIII.

Regulae exceptionis in collisione officiorum erga nosmetipsos cum officiis erga proximum, prima.

Excipiendi modum, si officia erga nosmetipsos sibi inuicem repugnent, exposui. Sequitur, vt de exceptionibus in collisione illorum cum officiis erga proximum paucis agam. Vt haec quaestio eo melius dirimatur, ex doctrinis practicis repeto distinctiorem quamdam; quae in officiis erga nos recte hoc loco a nobis animaduertitur: quorum alia officia necessitatis dicuntur, sine quibus vita perfectionesque nullo modo possunt conservari; alia vero commoditatis atque decori officia, quae tantum ad vitae nostrae commoditatem obtinendam aut decorum obseruandum faciunt. In officiis, quae proximo sunt praestanda, eadem obtinet diuisio. Ceterum officia erga alios vel tantum ad singulos homines vel ad integras societates e. g. vrbes, prouincias, rempublicam &c. pertinent: quod vltimum officiorum genus officia socialia complectitur. His, vt materia postulabat, praemissis, speciales excipiendi regulas proferam. Prima haec est: *In collisione officiorum erga nosmetipsos necessitatis cum officiis erga proximum eiusdem naturae, priora sunt praeferenda.* Officia enim, quae nobis debemus, ceteris paribus, maiore obligationis vi polent, quam illa, quae ad alios homines pertinent: quod in scientiis practicis vberius demonstratur. Cum vero fortiori obligationi adstare debeamus (§. XXIII): in casu collisionis officia erga nosmetipsos praeferuntur. Nec iniuste haec propositio eruitur ex sequentibus sacri codicis locis Matth. XXII. 39. Gal. V. 14. Luc. XIX. 18.

Huic

Huic sententiae admodum fauere communes hominum opiniones, inter alia tritissimum illud docet prouerbum: quilibet sibi proximus. Quod, licet iniustissime saepius ab hominibus peruersis applicetur, fundamento tamen minime caret, & in eo, quem posui, casu semper absque iniustitia atque iniquitate applicandum. Varia vita quotidiana nobis exhibet exempla: quae huic veritati lucem accendant. Vinum ex illis in medium proferam. Hunc fumamus casum. Titius commoratur in vrbe quadam, ab hoste obfesta, quae fame eximie premitur, nullam salutis spem habens. Paullulum panis adhuc possidet, quo si careat, vita priuaretur. Tullius ab ipso flagitat hunc, quem possidet, panem. Num eum ipsi dare tenetur? Quilibet videbit in hoc collisionis casu panem a Titio esse retinendum; licet etiam haec res mortis Tullianae sit causa.

§, XXXIX.

Secunda regula ita audit: *In collisione officiorum erga nos commoditatis atque decori cum officiis necessitatis erga proximum, posterius semper vincit.* Vitae enim tuae commoditatem, mollem saepius atque effaeminatam, decorique quosdam ritus, saepius ridiculos, si conferas cum officiis erga proximum, quae vitae ac integritati ipsius sunt necessaria, sine dubio constar, posterioribus maiorem fortioremque obligandi vim inesse. Haec vero cum semper sint obseruanda (§. XXIII): & in tali collisionis casu officia necessitatis in proximum omnino sunt anteponenda. I Cor. XIII. 1. 4. 5 sq. Iac. II. 15. 16. sq.

Homines, cum Christo coniunctos, ad obseruandam hance regulam insigniter excitat sanctissimum Saluatoris exemplum: qui in omni vita, in hac terra salutis nostrae recuperandae causa peracta, nihili omnes vitae delicias, iucunditatem atque tranquillitatem aestimauit, vt necessariam hominibus acquireret salutem. Ceterum videre etiam licet, ab optimo quoque eum grauissime vituperari, qui, ob commoditatem quamdam, voluptatem aut ceremonias externas, necessitatis officia aliis hominibus denegat. Huius rei exemplum accipe. Est aliquis in maximo vitae periculo e. g. in flumen cecidit, aut latrone quodam premitur, te autem, cum media hyemis nocte in lecto tranquille dormias, in auxilium vocat. Si ipsi succurris, vitam illius conferuas, commoditati vero tuae, praesertim hoc tempore rigore, permultum detrahis. Sed quid interest? Si hanc ob causam auxilium illi denegare velles: grauissime a quolibet esses taxandus, animumque declarares ab omni erga alios amore vero longe remotissimum. Satis amplam vitae communi haecce regula

affert utilitatem, permultum ad mutuam hominum felicitatem conferens. Sed rarissime ab hominibus impletur: quippe qui, pro libidinum pessimarum votis, superiorem regulam cum hac eandem esse putant, ac proverbium commune: quilibet sibi primum, omni loco, si quodammodo ipsorum res agatur, admodum perverse applicant.

§. XL.

Tertia. Eadem argumentatio, qua paragrapho XXXVIII usus sum, & hanc demonstrat regulam: *Si officia erga nos commoditatis atque decori pugnent cum officiis erga alios eiusdem naturae, officia in nosmetipsos rectissime praeferuntur.*

Recte hoc loco applicatur regula: amor incipit a seipso. Videmus homines saepius in desiderandis humanitatis officiis esse iniustissimos: quod praefertim hominem, qui Christi castra sequitur, nullo modo decet.

§. XLI.

Quarta. Sic homini christiano, ex Christi praeceptis in hoc mundo viventi, est agendum, si officia erga nosmetipsos cum felicitate aliorum hominum, singulatim spectatorum, collidantur. Videamus igitur nunc, qua ratione ipsi sit excipiendum, si eadem officia socialibus obstent. Sequentes de hac re suppedito regulas. *In collisione officiorum erga nosmetipsos, quae sunt necessitatis, cum socialibus, eodem modo necessariis, socialia a nobis sunt praeferenda.* Notissima est haec regula, quae in scientiis practicis vberius demonstratur: bonum maius semper praeferendum est minori. (§. XXV) Egregiam hanc sententiam applicemus ad nostram regulam, quae inde dilucide parebit. Fac, te hac in collisione legi, quae tuam incolumitatem conservandam praecipit, obedire. Quid inde oritur? Te forsitan conservabis ac felicem reddes, integram vero hominum societatem infelicem efficies. Iam vero absque vlla dubitatione totius reipublicae felicitas melior est, quam vnius hominis. Quodsi igitur hoc modo ages, sapientem hanc regulam, bonum maius praeferendum minori, neutiquam observas. Quod vero cum a te omnino sit faciendum (§. XXIII. XXV): in hoc collisionis casu officia socialia praeferre teneris. Mire nobis hanc rem commendat exemplo suo perfectissimo optimus Salvator, qui pro incolumitate totius generis humani luben-

libentissime sanguinem effudit 1 Tim. II. 6. Eph. V. 2; quod etiam ab ingenis ipsius sectatoribus factum est. Conf. 1 Joh. III. 16.

Sententiam hancce Iudaeos etiam tempore Christi fouisse, docet locus Joh. XVIII. 14. Multa de hac re exempla antiquorum temporum historia suppeditat. Inter Romanos praesertim plurimi fuerunt, qui summa cum voluptate pro salute patriae ac reipublicae vitam deposuerunt, eos, qui augustissimo Christi nomine gloriantur, vt in pluribus aliis, sic etiam in hoc, superantes longissime. Excellentiora purioraque vero offert martyrum historia, qui ex ingenua pietate huic officio permultis in locis satisfecerunt. Huc quodammodo spectat quaestio: num militi in aciem sit eundum, licet summum vitae ac incolumitatis adsit periculum? quae has ab rationes est affirmanda. Permultorum enim hominum salus inde confirmatur. Aliis hanc rem adhuc niti rationibus, non ignoro.

§. XLII.

Secundam cautelam: *In collisione officiorum erga nosmetipsos commoditatis atque decori, cum officiis socialibus eiusdem naturae, officia erga nos sunt negligenda, eadem probant rationes, quas superioriori paragrapho attuli. Eminentiori modo constat haec tertia regula: Si officia erga nos commoditatis atque decori sunt in collisione cum officiis socialibus necessitatis, socialia semper praeferenda.* (§. XLI) Vbi a maiori ad minus concludere licet.

§. XLIII.

Progredimur iam ad collisiones, quae in officiis erga alios, in se spectatis, occurrunt: vbi tam singulorum hominum quam integrorum societatum est habenda ratio. Primum momentum sequentibus absoluaui regulis. Quarum prima est: *Si officia in cognatum, patronum atque amicum eodem modo collidant cum officiis in hominem quemdam peregrinum, haec sunt negligenda.* Illud enim officium, quod fortiori obligandi gaudet facultate, semper in collisione vincere debet (§. XXIII). Officia vero in cognatos &c. fortiori obligatione esse praedita, video. Nobis enim sunt coniunctiores, maiora ab illis accepimus bona, & plus etiam futuro tempore ab illis expectare possumus felicitatis atque iucunditatis. Hoc ideo casu officia in peregrinum atque ignotum hominem recte sunt postponenda. Colligitur praeterea haec propositio tam ex ipsa naturae institutione, ex qua ad propriorem vitae usum atque commodi-

Reliquae.

Regulae in collisione officiorum erga alios homines singulos prima.

ratem, mutuaque officia sibi inuicem praestanda, in certas familias coaluerunt homines, quam etiam ex disertis sacrae scripturae locis Exod. XX. 12. Luc. VI. 33. Matth. V. 46.

Recte ita a nobis agi, & communis docet experientia. Plura in hac regula adfunt membra, vnde speciales erere valemus regulas. Generalius ita explicari potest. Quo coniunctior mihi aliquis, eo fortior mea in illum obligatio est. Ad plurimos casus haec regula potest applicari, & maximam ideo in vita communi habet utilitatem. Exemplo rem declarabo. Ex praecipis religionis christianaе tam vitam patris tui, quam etiam aliorum, quantum in te est, conseruare debes. Quodsi vero tam pater tuus, quam homo quidam tibi ignotus in maximo essent periculo, cui succurrendum, cum vtrumque conseruare nequeas? Patri tuo recte a te subueniri constat; licet & alius hanc ob causam pereat. Cautè tamen hac regula vti debemus. Officia nobis sunt ponderanda. Si peregrino cuidam in casu necessitatis auxilium sit praestandum, parenti vero aut patrono, &c. tantum ob commoditatem atque iucunditatem; officia in peregrinum omnino vincerent. (§. XXIII. XLI.)

§. XLIV.

Secunda.

Secundam accipe regulam: *Si officia in hominem Christianum repugnent officiis, quae etiam aliis debemus, officia in eos, qui eadem, qua nos, vtuntur religione, omnino sunt praesferenda.* Fortior enim nostra est obligatio in Christianum, quo religione, fide ac communibus vitae rationibus coniuncti sumus (§. XXIII). Diserte hoc affirmat Paulus Gal. VI. 10, dicens: *εργαζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς ἐκείνους τῆς πίστεως.* Vbi vox *μάλιστα* hanc rem extra omnem ponit dubitationem. Cum quo apprime conueniunt tam Saluatoris, quam etiam aliorum exempla, quae in sacra scriptura occurrunt. Matth. XV. 21 sqq. Act. XIII. 46.

Hominem christianum docet, omnes in vniuersum homines, adeoque iudaeos, paganos, turcasque vero complecti amore. Quodsi vero aliquando officia duo in christianum atque iudaeum sibi repugnent, ceteris paribus, officium in eum, qui eadem vtiuntur religione, est obseruandum. Perversa huius principii applicatio, quam in vita saeculae videmus, sedulo ab homine pio atque prudente est fugienda. Officiorum aestimatio & in obseruanda hac regula admodum est commendanda, vt discriminis officiorum necessitatis atque commoditatis semper habeatur ratio.

§. XLV.

§. XLV.

In collisione officiorum erga alios plurimae adhuc sese offerunt regulae, quae ex supra adductis principiis facile conficiuntur, quare singulares harum propositionum probationes breuitatis causa omittre licet. 1) Si officia erga animam proximi nostri pugnant cum officiis erga ipsius corpus, honorem, famam externasque facultates, haec sunt negligenda (XXIII. XXV. XXVI. XXXVI). 2) Si officia in spirituales aliorum hominum felicitatem repugnent officiis in vires illorum naturales, ingenii, acuminis, iudicii, voluntatis, inferiorum facultatum tam cognoscitiuarum quam appetitiuarum; posteriora negligenda (§. XXVI. XXXIV). 3) Si officia in vires animi naturales inuicem pugnant, ea sunt praeposenda, quae maximis gaudent perfectionibus, ac in primis voluntatis culturae maxima est habenda ratio. (§. XXV. XXXV). 4) In collisione officiorum nostrorum in corpus proximi ac externam ipsius felicitatem, illud est exhibendum, quod pro rerum rationibus verae ipsius felicitati maxime inseruit. (§. XXV. XXXVII).

Reliquae.

§. XLVI.

Saepeffime officia in singulos homines repugnant felicitati integrarum societatum. Qua in re ea a nobis est praestanda regula, quam in superiori pertractatione alio modo iam ostendimus. In collisione officiorum in singulos homines cum officiis eiusdem generis in societatem, illa sunt postponenda. Demonstrant hanc regulam §. XXIII. XLI. Qua in re tamen officiorum discriminis nos haud immemores esse oportet.

Regulae in collisione officiorum socialium generatim.

§. XLVII.

Ordine hic sequuntur ea officia, quae a Christianis pro diuersitate vitae generis sunt obseruanda. Permultae etiam hoc loco occurrunt officiorum collisiones, quas generatim tantum attingere lubet, cum specialiori illarum excussioni harum paginarum breuitas haud sufficiat. Ex tribus ecclesiae christianae ordinibus ecclesiasticum primo considero, cui sequentes in collisionibus potissimum sunt animaduertendae cautelae 1) In collisione officiorum pastoris in animas auditorum cum officiis in externam eorum felicitatem, haec sunt negligenda. (§. XXVI. XXXVI). 2) Si officia pastorum in auditores, qui peculiari ipsorum fidei sunt commissi, pugnent cum officiis in alios Christianorum coeetus, illa sunt praeferenda (§. XXIII. §. XLIII). 3) Si officia membrorum ecclesiae in doctores

In diuersis statibus. Ecclesiastico.

F

illo-

illorum, pios praesertim atque fideles, repugnent officiis, quae ignotis etiam atque peregrinis hominibus debent, posteriora sunt omitienda (§. XXIII. XLIV.) 4) Si officia pastorum in alios eiusdem muneris sint in collisione cum officiis erga alios homines, qui eiusmodi muneribus non funguntur, ceteris paribus, priora sunt praeponenda. (§. XLIII.) 5) Si officia membrorum ecclesiae in alia eiusdem catus pugnent cum officiis, quae peregrinis ecclesiis etiam debent, priora sunt obseruanda (§. XXIII. XLIV.).

§. XLVIII.

Politico.

Exceptionum regulas, in statu politico obseruandas, sequenti modo expedito. 1) Si officia principis aut cuiuslibet magistratus in spirituales subditorum felicitatem collidantur cum officiis in illorum corpus, diuitias &c. posteriora omni tempore cedunt. (§. XXVI. XXXIV.) 2) Si officia magistratus in diuersa reipublicae commoda sibi iniucem repugnent, illis satisfacere tenentur, quae communi saluti maxime inferuiunt (§. XXIII. XXV.) 3) Si officia magistratus in reipublicam, quam administrant, repugnent officiis aliis etiam terris atque urbibus praestandis, priora semper ab illis sunt obseruanda. (§. XLIII) Subditis in republica eiusmodi regulae, quarum superiori paragrapho mentio est facta, caute atque solleter seruandae, incumbunt.

§. XLIX.

Domestico.

Domesticum tandem si spectes statum, vbi officiorum pugna saepius reperitur, has potissimum bene teneto regulas. 1) Si officia patrisfamilias in animam uxoris suae, liberorum, feruorum atque ancillarum repugnent officiis, ad externam illorum felicitatem spectantibus, priora vincunt (§. XXIII. XXVI. XXXVI.) 2) Si officia domini in varia familiae suae membra sibi iniucem repugnent, ea obseruanda, quae arctioris vinculi, aetatis, meritorum praestitorum, aut maioris indigentiae iura ab eo postulant. (§. XXIII. XLIII.) 3) In collisione officiorum patrisfamilias in propriam domum cum officiis, quae alterius familiae sodalibus debet, officia in propriam familiam vincunt (§. XXIII. XLIII.) 4) Si officia membrorum cuiusdam familiae in illorum superiores repugnent officiis erga homines peregrinos, haec sunt negligenda (§. XLIII.).

Quasdam exceptionum regulas in diuersis Christianorum ordinibus, obseruandas habes. Illarum plurimas adhuc superesse facillime unicuique patet. Maxima adhuc esset dicendi copia, ab vno homine vix ac ne vix quidem expedienda, si quis omnia collisionum gene-

ra, quae in minoribus atque infimis hominum ordinibus atque societatibus occurrunt, enumerare ac recensere cuperet. Singularum tamen materiarum principia ex illis, quas protuli, regulis, vt arbitror, posunt hauriri. Quare amplius specialiori huic doctrinae haud immoror. Pergo itaque ad *collisiones officiorum Christianorum cum naturalibus legibus atque positivis humanis*, praecipuam excipiendi normam expofiturus.

§. L.

Plures in hac materia suppeditare possem regulas, partim a viris doctissimis sufficienter iamiam enucleatas. Brevitati vero cum mihi sit studendum, duobus hanc materiam absolvam theorematibus. Quorum prima est regula: *In collisione legum Dei positivarum cum officiis naturalibus, officia naturalia sunt praesferenda*. Omni enim in collisione officia, quae aliis subordinata, postponuntur (§. XXVII). Iam vero leges positivae naturalibus sunt subordinatae, ad naturam enim hominis omnes leges positivae, quibus inest obligatio, sunt accommodandae. Leges igitur naturales anteponendas esse constat. Per multis scripturae locis hanc sententiam prae se fert sanctissimus illius auctor. e. g. 1 Sam. XV. 22. Prou. XXI. 3. Hof. VI. 6. Idem Christus ac alii viri *θεωπνευστοι* exemplis suis docuerunt. Matth. XII. 3 sqq. Christus actionem Davidis; 1 Sam. XXI. 5, legi ceremoniali haud conformem, approbar; & Matth. XII. II, 1 sq, aegrotum die sabbatho contra leges ceremoniales ipse sanavit. Marc. III. 1 sqq. Luc. VI. 1 sqq. 1 Maccab. II. 14 sqq.

Non adeo frequentes sunt officiorum christianorum collisiones, externum praesertim si spectes forum, cum illis, quae ex ipsis naturae fontibus haurimus. Officia enim, quae sacra scriptura tradit, cum naturalibus apprime conveniunt, illorum defectum suppletia, ac novis fortioribusque argumentis ea corroborantia. Propositionem de necessaria legum positivarum, etiam divinarum, cum naturalibus convenientia vberius aliis locis demonstratam videbis, cuius rei pertractatio solida ad hanc rem non pertinet. Regula, quam asserui, caute ad vitam est applicanda, ne erroribus seducti voluntati divinae inobedientes euadamus. Si in casu quodam expressae voluntatis divinae adsint significationes, tunc licet legibus naturalibus repugnare videantur, tamen sunt observandae Exod. XI. 2 sq, (§. XXX. 2) quia re vera nulla adest contentio.

§. LI.

Si officia naturalia inter se collidant, ad generatioribus regulas exceptio est instituenda, ita, vt obligatio fortior atque perfecta vincat (§. XXIII. XXIV.), felicitas maior atque certior praeponat Reliquae.

Regulae iam collisione officiorum christianorum cum legibus naturalibus.

Prima.

(§. XXIV, XXV.), nec non officii superioris ac obiecti nobilioris ratio habeatur (§. XXVII. XXIX). Copiosus hanc materiam in hac disputatione pertractare nequo.

§. LII.

Cum legibus positivis.

Leges hominum positivae adhuc attingo; de quibus praecipue haec regula est notanda. *Si officia, quae ex legibus hominum positivis oriuntur, sint in collisione cum officiis Christianismi, haec sunt praeferenda.* Officia, quae ad Christianismum pertinent, a summo imperante originem suam trahunt. Omni vero in collisione illa officia, qua ea superiore proficiuntur, recte sunt anteponenda (XXX, 1): ergo in collisione officiorum positivorum humanorum cum officiis Christianorum, haec vincunt. Diserte hanc rem postulat sacra scriptura Act. V, 29; vbi Petrus ait: *πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις* Act. IV, 19. Quae res permultis exemplis in sacro codice illustratur. Dan. III. 12. sq. VI. 12. sq. Si leges hominum positivae inter se collidant, potissimum ad principia generalia, quae protuli, lis est absoluenda.

§. LIII.

Media.

Ultimo tandem loco media adhuc delineo: quibus ad exceptiones, recte atque prudenter instituendas, vti possumus. Quorum tractatio cum absque molestia longissimam efficeret disputationem, primas tantum huius doctrinae lineas a me duci constat. Cui vero legitima in collisione exceptio curae cordique est, quae ad vitam bene atque feliciter degendam mirifice facit, illi praefertim, quae sequuntur, ad vitam sunt accommodandae propositiones. 1) Rectae officiorum tam christianorum, quam naturalium ac positivorum, cognitioni, quantum liceat, stude, ita, vt rectae illorum indolis imbutus sis cognitione, discrimen, ordines, obligandi vires atque limites bene scias, & facta, ad quae sunt applicanda, minime ignores. 2) Hanc officiorum tuorum cognitionem ad vitae tuae rationes caute ac diligenter applica. 3) Mediis praefertim, quae ex vera fide oriuntur, assidua scilicet sacrae scripturae lectione ac meditatione, precibus ad Deum ardentissimis, continua vigilantia ac circumspeditione spirituali, Spiritu sancto adiuvante, indefinenter utere. Quae quis diligentissime observet, vitam in hoc terra deget, Christiano dignam, & omnibus sensuum voluptatibus longissime anteponendam.

RESPON.

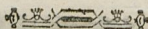
RESPONDENTI AESTVMATISSIMO
AVCTORI DISSERTATIONIS DOCTÍSSIMO

OMNIS GENERIS SALVTEM EX CHRISTO

ADPRECATUR

PRAESES,

Quam mihi perlegendam tradidisti dissertationem, eandem Tibi ista reddo, vt Tuam permansisse facile intelligas. Vti enim & consilium, vires ingenii Tui, a summo Numjine largiter Tibi concessas, in disputando periclitandi, & optionem argumenti, ad conflictum publicum propositi, nec adeo triti nec peruulgati, Tibi tantummodo debeo: sic in explanatione Tua erudita, quum de re ardua fuisse atque adcurate exponis, nihil mutare, nihilque de meis addere, & de Tuis delere placuit; vt lectores documentum diligentiae Tuae profectumque Tuorum in studiis philosophicis & theologicis habeant luculentissimum certissimumque. Moderator quidem actus Tui disputatorii Tibi adero, quia doctorum alicui publicorum hocce negotium imponi solet: sed nullus dubito, quin in defendendis veritatibus talem Te praesiturus sis, qualem ex commentatione earundem Te intellexerim; atque haud obscure praevideo, ab ingenio & doctrina Te satis instructum esse, ad omnes, qui contra adserciones Tuas iniicientur, scrupulos Tibi facillime euellendos; quare restem me magis, quam adiutorem Tuum in pugna academica experieris. Hoc modo publice & cum laude Tua egregie indicabis, tempus in scholis inferioribus & superioribus a Te optime collocatum, Teque rectissi-



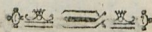
mis studiis atque optimis artibus copiosissime praeditum esse. Vñs es in
paedagogio Bergensi magiftris ad docendum aptissimis, nec Tibi defuerunt
 in *academia Fridericiana regia* praeceptores celeberrimi & praeclara erudi-
 tione ornatissimi: a quorum ore sic pependisti, vt progressus in litteris
 ingentes maximoque in dies feceris. Audiaisti namque *viros venerabi-*
ler, D. MICHAELIS in philologicis & exegeticis, D. BAYMGARTENIVM
 in dogmaticis, polemicis, moralibus, symbolicis, historicis & exegeticis,
 D. KNAPPIVM in dogmaticis, hermeneuticis, nec non narrationibus ec-
 clesiasticis. Lectionibus quoque *virorum excellentissimorum*, nempe LAN-
 GII physicis, WEBERI logicis, metaphysicis, mathematicis, ac iuris na-
 turalis, nec non *experientissimi* JVNCKERI physiologicis, sedulus in-
 fuisisti. Hisce occupatus studiis, ex singulari nutu diuino ductor & co-
 mes *generosissimi* de RISCHOFFWERDER in campo erudito es adopta-
 tus, quocum cursum ita instituisisti, vt primo optimis eum imbueris
 praeceptis, deinde vero cum ipso scholas *virorum consultissimorum* iuridi-
 cas D. HEISLERI, atque historicas D. JOACHIMI, nec non iterum *ex-*
cellentissimi WEBERI philosophicas industrie frequentaueris. Hac ratione
per quinquennium in alma Fridericiana inclyta bene praeparatus, nil, ni-
 si quaeuis vtilis ac saluberrima, rei litterariae atque orbi christiano pos-
 liceris. Quumque iamiam discessum moliris, a MAEGENATE ILLV-
 STRISSIMO vocatus, vt *iuuentutem illustrissimam* ad pietatem & huma-
 nitatem formares: impense Tibi gratulor labores academicos cum summo
 adplausu exantlatos, dexteritatemque ingenii Tui felicissimi; magis autem
 adhuc gratulor animum Deo deuotum, Christo, Seruatori Optimo, deditum,
 virtutibusque christianis praeditum. Deo Maximo simul ardentissimis
 supplicio precibus, vt Spiritu sancto Tibi semper adsit, quo omnia Tua
 conamina in nominis sui gloriam atque in salutem ecclesiae cedant.
 Praestes Te omni loco omnique occasione habilem & fidelem Redempto-
 ris Tui seruum. Hoc vnicum maxime in votis habeo. Ita enim vale-
 bis, remque Tuam prospere ages. Dab. in Academia Fridericiana Regia
 d. XIII. APRIL. MDCCCLVII.

VIRO

VIRO
PRAENOBILISSIMO
CHRISTIANO MARTINO HEINZELMANNO
AVCTORI
DISSERTATIONIS HVIVS
DOCTISSIMO
AMICO SVO INTEGERRIMO
S. P. D.
IOANNES WENCESLAVS WEINERVS.

*M*iraris forte, Amice dilectissime, quod confiteri non erubescam: 'me gratiorem ea, quam TV subministras modo, ad TE scribendi haecenus non habuisse rationem. Haestitas, & si propositiorem meam fortassis ut falsam non plane rejicis, saltem putas, eam ab omni adulationis labe non prorsus fore immunem? Verum enim vero depono, Amice Astumarissime, depono erroneam, si quam de sinceritate mea concepisti, opinionem, & mirari desino: Siquidem Spiritus ille, qui nos ante quatuor jam fere annos in Charitate non ficta conjunxit, me id, quod sentio, publicis fieri iussit literis. Utinam! quemadmodum praesentem chartam, ita & cor meum omnium oculis perscrutare possent; tunc enim quivis cerneret, quid de TVO amore dignus DEI dexterac eidem, inscripserit, quidque de perfectionum TVARVM aestimatione intimis meis impressit medullis; ac ita certe non modo TV, verum etiam quicumque alius, cui etiamnum suspecta videretur propositio mea, de illius convinceretur veritate. Dic, quaeso TE, Amice integerrime, an non ea mihi grata esse debeat ad TE scribendi ratio, quae mihi copiam facit, publicam de mutua eaque sincerissima, quae inter nos viget, amicitia ferendi testimonium? Concedo quidem, TE facile hocce testimonio carere posse, quia nemo, cui insignes animi TVI dotes perfectae sunt, insciabatur, quin non singularem a Viris etiam gravissimis merearis amicitiam, & is, quem ea dignaris, merito se felicem judicare qucat; interim tamen, quia id agnosco, & me idcirco felicem reputo, non credo testimonium meum plane fore superuacuum; maxime, quum eidem accedat & alterum, quod sinceritas mea de summa animi mei voluptate praebet, ob honorem, quem hodie de publico eruditionis TVAE theologiae Specimine rapueras, quemque TIBI ex animo gratulor. DEVS ter optimus conferuet TE pro diuturno Ecclesiae suae ministerio dñi incolumem, & non patiarur, ut amicitia nostra unquam in talem Collisionem veniat, ex qua illius detrimentum oriri, & iusta excipiendi non daretur ratio. Perge amare TE amantem, & esto persuasus, quod nulla locorum intervalla animos nostros separatura sint, verum ubicunque existerimus, erimus nobis coram eo, in quo vivimus, movemur, & sumus, semper praesentes. Dab. Halae Die XVI. April. MDCCCLVII.

MON-



MONSIEUR,

*E*tre ami, & ne pas témoigner sa joie d'un heureux événement qui arrive à l'autre, c'est ce qui me paroît être contradictoire; & comment ne Vous témoignerois-je pas ma joie dans un jour si remarquable, & qui Vous fait tant d'honneur, moi qui ai vécu avec Vous pendant trois années dans une parfaite & étroite amitié? Un tel procédé seroit tout à fait opposé à ses loix: Une chose dont je suis assuré, c'est que de tous les compliments qu'on Vous a faits, sur le présent événement, il n'y en a pas un plus sincère que le mien; & la raison en est, qu'il y a peu de personnes qui Vous aient plus d'obligation & que Vous ayez honoré d'une plus étroite amitié que moi. Mais cette même joie que je ressens aujourd'hui m'est un triste préparatif, à la perte que je vai faire de Votre chère personne, & du plaisir que j'ai eu si souvent dans Votre agréable Conversation. La plus grande consolation qui me reste, est que l'éloignement des lieux ne separe jamais les vrais amis, & c'est la conservation de Votre chère amitié que je Vous prie de m'accorder toujours en Votre absence, & d'être persuadé que je ne cesserai jamais d'être.

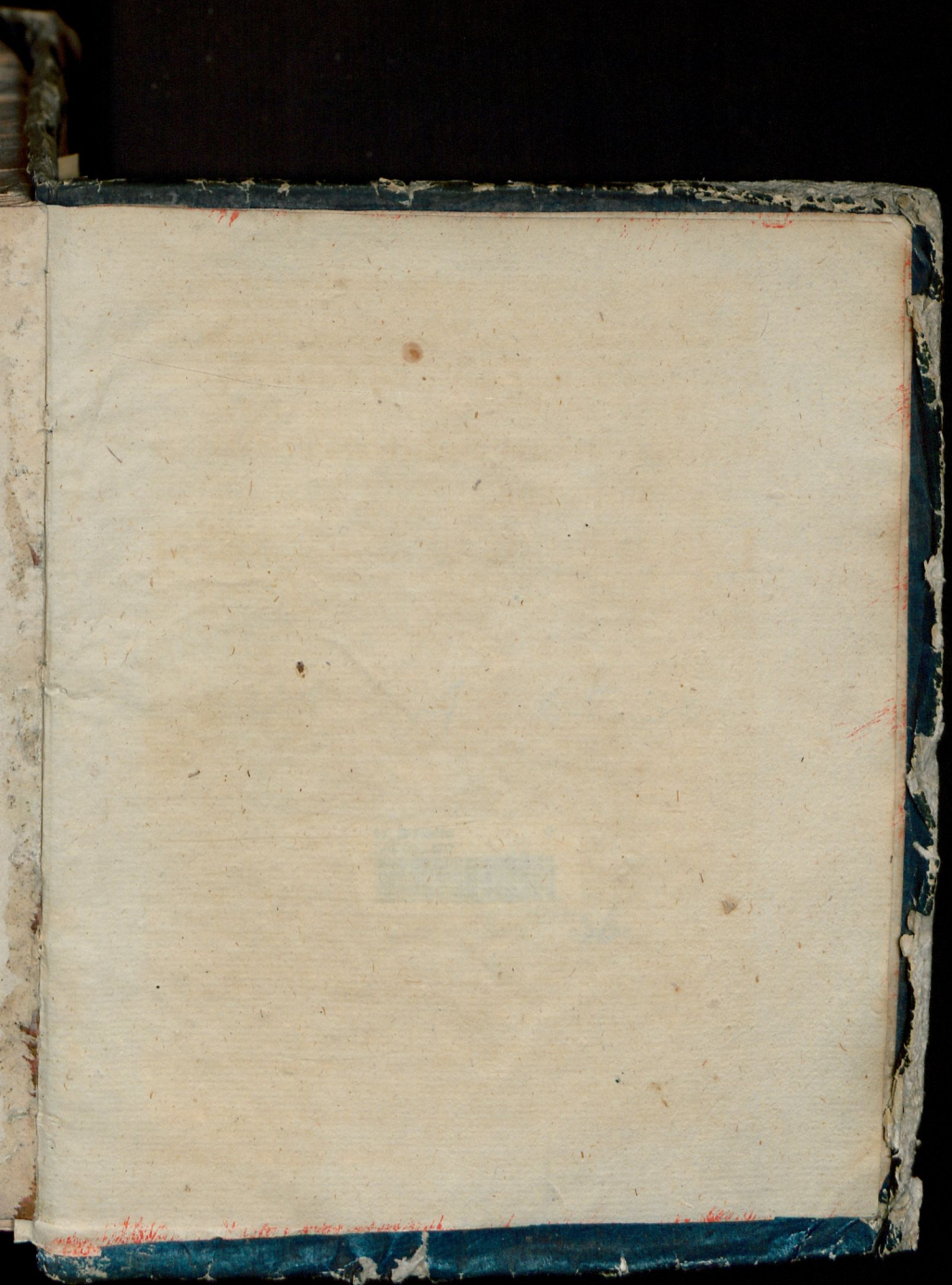
MONSIEUR,

*Votre très-humble & très-obéissant serviteur
& sincère ami*

I. R. de BISCHOFFWERDER.

*F*reund! stille diese Träne, die Dir die Freundschaft weinet,
In der sich Schmerz und Freude zu Deinem Nam vereinet,
Mit ihr süß ich die Wollust, die meine Brust empfand,
Wenn sie sich mit der Deinem zur Zärtlichkeit verband.
Dein Bildniß bleibe mir rührend, so oft ich es erneue,
So oft ich eine Träne Dir in der Stille weise.
Die Freundschaft sieht Dein Glück, das Dir entgegen blüht
Und wird hiedurch getröstet, da sie dich scheiden sieht.
Sie bindet Dir den Lorbeer, den Du schon längst verdienet,
Der über Deinem Scheitel nach langen Zeiten grünet.
Sie opfert für Dich Seufzer zu Gott, der Dich wegführt,
Und rühmt entfernt das Wohlfeyn, das Deine Tage ziert.

J. J. Alberti, aus d. Magdeb. d. G. B.
Opponent.



01 A 65 38

ULB Halle
002 933 470

3



Sb.





49

ELEMENTA
DOCTRINAE THEOLOGICAE
DE
RECTA IN COLLISIONE
OFFICIORVM CHRISTIANORVM
EXCIPIENDI RATIONE

PRAESIDE
VIRO SVMME VENERANDO, EXCELLENTISSIMO,
DOCTISSIMO

ADAMO STRVENSEE

S. S. THEOL. PROF. PVBL. PASTORE PRIMARIO AD AEDEM
D. ULRICI AC GYMNASII HALENSIS SCHOLARCHA

FAVTORE ATQVE PRAECEPTORE

AD CINERES VSQVE PIA MENTE COLENDO

DIE APRILIS MDCCLVII.

IN AVDITORIO PVBLICO ACADEMIAE FRIDERICIANAE

TVEBITVR

A VCTOR

CHRISTIANVS MARTINVS HEINZELMANN

P A L M A R C H .

HALAE MAGDEBVRGICAE
LITTERIS SCHNEIDERIANIS.